

9 & 10 september 2023 Zoetermeer

Open Monumentendag

Levend Erfgoed

Festiviteiten, rituelen en sociale praktijken

Uitvoerende kunsten

Spreken, zingen en vertellen

Traditioneel vakmanschap en ambachten

Kennis en gebruiken rond natuur en universum

Colofon

Een weekend vol opengestelde panden met activiteiten die te maken hebben met Levend Erfgoed, het thema van Open Monumentendag 2023 van Zoetermeer. Aan iedereen die het dit jaar mogelijk heeft gemaakt een gevarieerd programma op verschillende locaties aan te bieden: hartelijk dank!

Open Monumentendag Zoetermeer wordt georganiseerd door het Comité Open Monumentendag Zoetermeer.

Tekst: Historisch Genootschap Oud Soetermeer (HGOS) en gemeente Zoetermeer

Ontwerp: Henk Blaauwgeers

Foto's: Beeldbank Zoetermeer/www.geheugenvanzoetermeer.nl, Stadsarchief Zoetermeer, Historisch Genootschap Oud Soetermeer, Peter Teeuw, M.J.A. Leeuwen, tuinvereniging Hoeve Meerzicht en gymnastiekvereniging Pro Patria.

Eindredactie: Paul Schoenmakers en Margriet Panman

Met dank aan: gemeente Zoetermeer, HGOS en Nederland Monumentenland

Open Monumentendag Zoetermeer wordt gesponsord door de Vereniging Dorpsstraat Vastgoed BIZ en Fotobureau Ardito: Energie in Beeld.

Het Comité Open Monumentendag Zoetermeer bestaat uit:

Hans Gosselink (HGOS)

Paul Schoenmakers (HGOS)

Jan-Evert Zondag (HGOS)

Henk Blaauwgeers (vrijwilliger)

Klaas Dijkhuis (vrijwilliger)

Anita Neuteboom (gemeente Zoetermeer)

Margriet Panman (gemeente Zoetermeer)

Contact:

Erfgoed@zoetermeer.nl

info@oudsoetermeer.nl

Uitgave:

Historisch Genootschap Oud Soetermeer en gemeente Zoetermeer

gemeente
Zoetermeer

**VRIENDEN
LOTERIJ**

Woord vooraf

Het thema van Open Monumentendag 2023 is Levend Erfgoed: een niet alledaags thema, maar wel veelzijdig en interessant. Want juist door aandacht aan het niet materiële erfgoed te besteden, doen locaties en organisaties mee die anders niet meedoen. Zo heeft gymnastiekvereniging Pro Patria een hele dag georganiseerd en is er aandacht voor de geschiedenis van deze club. Cantiamo en Kunst & Vriendschap, bekende Zoetermeerse muziekgezelschappen, verzorgen optredens in de Dorpsstraat. Ook is er aandacht voor de bedrijven, bekend en minder bekend, die in Zoetermeer gevestigd zijn of zijn geweest in een tentoonstelling van het Historisch Genootschap Oud Soetermeer. Daarnaast is er in vervolg op het thema van vorig jaar, Zoetermeer 60 jaar new toen, een expositie over wat Zoetermeer als nieuwe stad nu zo bijzonder maakt in Nederland.

Dit jaar vindt in Zoetermeer voor de tweede keer de Open Monumenten Klassendag plaats. De vorige keer deden er drie scholen mee, dit jaar zijn het er 15 en gaat het om 29 klassen en ongeveer 900 kinderen. In de week voor de Open Monumentendag zijn er introductielessen, in de weken erna gaan de kinderen naar de diverse locaties.

Kortom, samen met alle deelnemende panden en organisaties is er weer een speciaal programma van jong tot oud voor u georganiseerd. Zowel de vaste, trouwe deelnemers als de nieuwe panden, zoals de meubeltoonzaal aan de Wattstraat 21, zullen hun deuren voor u openen en organiseren speciaal voor Open Monumentendag diverse activiteiten. Er is ook dit jaar weer een fietsroute gemaakt: deze keer langs de vier begraafplaatsen van Zoetermeer. Het programma met de openingstijden en activiteiten per locatie vindt u als los inlegvel in dit programmaboekje.

We hopen dat met het uitgebreide programma zoveel mogelijk Zoetermeersers mee gaan doen, want erfgoed is van en voor iedereen.

Ik wens u een plezierige Open Monumentendag 2023 toe!

Willeke Mertens
Wethouder erfgoed

Inhoudsopgave

Colofon	2
Woord vooraf	3
Inhoudsopgave	4
Opening Open Monumentendag 2023	5
Thema Open Monumentendag 2023: Levend Erfgoed	6
Open Monumenten Klassendag 2023 Zoetermeer	9
Bedrijvig Zoetermeer	10
Bedrijventerreinen in Zoetermeer vanaf 1962	16
Zoetermeer: ontwikkeling door experiment 1945 - 1990	19
Overzicht van de opengestelde panden	30
Monumenten op de kaart	58
Fietsroute Open Monumentendag 2023	61
Historische plekken gemarkeerd	64

Opening Open Monumentendag 2023

Zaterdag 9 september 2023

Open Monumentendag Zoetermeer wordt geopend op zaterdag 9 september om 10.00 uur door het onthullen van een historisch informatiebord bij watertoren De Tien Gemeenten, Derde Stationsstraat 369, door wethouder Willeke Mertens.

In deze gids vindt u een overzicht van deelnemende monumenten, buurttuinen en gebouwen. Bovendien zijn er verschillende activiteiten, waar u naar kunt kijken, luisteren of aan deel kunt nemen, zoals optredens van Cantiamo, Kunst & Vriendschap en Pro Patria. U kunt een fietsroute volgen langs begraafplaatsen en verschillende panden en locaties die dit jaar aan Open Monumentendag deelnemen.

Alle informatie vindt u in dit programmaboekje en op de landelijke site www.openmonumentendag.nl/zoetermeer

De monumenten zijn geopend tussen 11:00 en 16:00 uur tenzij anders vermeld. De meeste locaties nemen deel op zaterdag en enkele op zondag.

Thema Open Monumentendag 2023: Levend Erfgoed

Paul Schoenmaker

Het thema voor de Open Monumentendag wordt ieder jaar op Europees niveau vastgesteld. Dit jaar is dat Living Heritage, omdat twintig jaar geleden het Unesco Verdrag ter Bescherming van Immaterieel Erfgoed werd opgesteld. Living Heritage is letterlijk vertaald levend erfgoed. In Nederland is de term 'immaterieel erfgoed' meer gebruikelijk. Maar voor de uitvoering van deze Open Monumentendag gebruiken wij de term 'levend erfgoed' onder het motto 'Als monumenten konden praten'.

Immaterieel erfgoed

Immaterieel erfgoed bestaat uit tradities, rituelen, gebruiken en ambachten die mensen niet verloren willen laten gaan en die ze willen doorgeven aan volgende generaties. Immaterieel erfgoed omvat vijf domeinen:

1. Festiviteiten, rituelen en sociale praktijken;
2. Uitvoerende kunsten;
3. Spreken, zingen en vertellen;
4. Traditioneel vakmanschap en ambachten;
5. Kennis en gebruiken rond natuur en universum.

De bescherming van immaterieel erfgoed vraagt om een heel andere aanpak dan die bij materieel erfgoed zoals gebouwen, kunst of documenten. In het Unesco-verdrag is afgesproken dat landen een lijst bijhouden van immaterieel erfgoed op het eigen grondgebied. Voor het erfgoed dat op de lijst staat, wordt door de gemeenschap een plan gemaakt om het vitaal te houden. Vanuit de landenlijst wordt erfgoed aangedragen voor plaatsing op een internationale lijst van het UNESCO-verdrag. Op die lijst staan voor Nederland het beroep van molenaar, het corso en de valkerij.

Bij immaterieel erfgoed betekent 'beschermen' het levend houden en kennis en vaardigheden doorgeven aan toekomstige generaties. Deze Open Monumentendag draagt daaraan bij. U kunt een groot aantal locaties bezoeken ieder met een eigen kijk op immaterieel erfgoed. Soms zijn de locaties daar rechtstreeks mee verbonden, zoals molen De Hoop met het ambacht van molenaar. Soms vormt het gebouw of gebied de achtergrond voor het immaterieel erfgoed, zoals een optreden of expositie. Vrijwel alle vormen van immaterieel erfgoed komen op deze Open Monumentendag aan de orde.

Als monumenten konden praten

Elk monument, gebouw of plek heeft zijn eigen verhaal. Dit jaar is er in

het programma daarom extra aandacht voor de verhalen en tradities van Zoetermeer en haar inwoners. In de verschillende kerken zijn er rondleidingen, exposities, muziek en vertellingen vanuit de traditie van de betreffende kerk. Een bijzonder optreden is dat van Cantiamo, het Zoetermeers operettegezelschap, dat zich laat horen in de Oude Kerk. Bij watertoren De Tien Gemeenten worden verhalen over het gebouw verteld.

Het verenigingsleven behoort ook tot het levende erfgoed. De bigband van muziekvereniging Kunst & Vriendschap, meer dan 100 jaar oud, verzorgt een optreden op het plein in de Dorpsstraat. Pro Patria, de Zoetermeerse gymnastiekvereniging, verzorgt demonstraties in Gymworld.

Je kunt 'levend erfgoed' ook heel letterlijk nemen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan bijzondere dierenrassen of historische gewassen. Het groene erfgoed wordt vertegenwoordigd door wijktuin Hof van Seghwaert, buurttuin Zoete Aarde en tuinvereniging Hoeve Meerzicht. Door hun historisch wortels behoren zij niet alleen tot het materiële, maar door hun verenigingsverband ook tot het levend erfgoed. U kunt zich laten infomeren over hun geschiedenis en activiteiten. Levend erfgoed is ook te zien bij speelboerderij Het Buitenbeest. Er is aandacht voor zeldzame Nederlandse landbouwhuisdieren en op zondagmiddag is er een Oudhollandse spelletjesmiddag voor kinderen.

Kunst valt te bewonderen bij Franx en Monuta. Cantiamo geeft op zondag bij Franx een lezing over de uitvoeringspraktijk van de operette, waarmee de operette als muziekgenre wordt doorgegeven. Ambachten komen aan de orde bij een expositie in 't Nieuwe Huis van HGOS. In de expositie 'Bedrijvig Zoetermeer' wordt getoond hoe Zoetermeer van een agrarisch ambachtelijk dorp groeide naar een moderne stad met bedrijventerreinen. In het IBM-gebouw zijn niet alleen de stadsmaquette van Zoetermeer en exposities te zien, maar tonen de maquettebouwers ook hun ambachtelijke skills en hobby's. Molen De Hoop spreekt voor zich: het beroep van molenaar staat op de Unescolijst van immaterieel werelderfgoed.

Boerderij Rozenburg en het Erasmuscollege verzorgen rondleidingen met aandacht voor het speciale karakter van de gebouwen. De voormalige meubeltoonzaal, nu kringloopwarenhuis de Pelgrimshoeve, laat zijn geschiedenis zien. Ook is de daktuin van het Stadhuis te bezoeken, waar u kunt zien dat er op een plat dak meer mogelijk is dan alleen tegels of grind.

Fietsroute

U kunt de Open Monumentendag ook met de fiets beleven. Speciaal is er dit jaar een fietsroute bedacht die onder andere langs het funeraire erfgoed van Zoetermeer voert. In de loop van de tijd zijn de opvattingen over begraven veranderd. De vier begraafplaatsen in Zoetermeer, bij de Oude Kerk, bij de Nicolaaskerk, aan de Binnenweg en aan de Hoflaan, hebben ieder een eigen karakter en historie en dus ook een andere kijk op begraven. Bij een bezoek kunt u de verschillen zien.

Wilt u meer informatie over immaterieel erfgoed dan vindt u op internet verschillende websites:

- Kenniscentrum Immaterieel erfgoed Nederland:
www.immaterieelerfgoed.nl
- Voor levend erfgoed zie bijvoorbeeld: www.szh.nl/levend-erfgoed

Open Monumenten Klassendag 2023 Zoetermeer

De Open Monumenten Klassendag is in het leven geroepen om kinderen vertrouwd te maken met de term 'monument' en de betekenis daarvan. Kinderen leren beseffen dat een monument een gebouw kan zijn, dat er verschillende typen monumenten zijn en dat achter elk monument een verhaal zit. Door schoolkinderen in aanraking te laten komen met monumenten, wordt een basis gelegd voor een latere waardering voor monumenten en daarmee voor erfgoed en geschiedenis in het algemeen.

In Zoetermeer wordt er vanuit het Comité Open Monumentendag Zoetermeer een klassendag georganiseerd voor alle leerlingen van groep 7 en 8 van alle basisscholen van Zoetermeer. In de introductieles op de basisschool krijgt het woord 'monument' een invulling en bereiden we de leerlingen voor op het bezoek aan het monument.

Voor Zoetermeer gaat het dan om een bezoek van groep 7 aan de stadsmaquette, een verzameling van vele Zoetermeerse monumenten in het klein in het oude IBM-gebouw aan de Boerhavelaan. Een deel van groep 8 gaat naar de brandweerkazerne in het Stadshart. Een gebouw met karakter, een monumentaal pand. Een ander deel van groep 8 bezoekt de Dorpsstraat met verschillende monumentjes (huizen), monumenten (kerken) en graf- of herdenkingsmonumenten (bij de kerk en het Wilhelminapark).

Meer informatie over de Open Monumenten Klassendag vind je op www.openmonumentenklassendag.nl met materiaal dat bestaat uit de volgende onderdelen:

- 3D Monumentenwereld: een interactieve les in een online 3D monumentenwereld;
- Quiz en Tours: test hier hoeveel je weet over monumenten of maak zelf een quiztour!
- Spreekbeurtpakket: vertel zelf over monumenten met behulp van het spreekbeurtpakket;
- Bezoek een monument: bezoek als klap op de vuurpijl een monument.

Bedrijvig Zoetermeer

Van agrarisch ambachtelijke samenleving naar moderne bedrijvigheid: van de vroegste tijd tot circa 1962

Paul Schoenmakers

De vroegste tijd

Al in de elfde eeuw is Zoetermeer een nederzetting, in een groot moerasgebied. Zelfvoorzienend met vee en akkerbouw voor eigen gebruik. Om het land in cultuur te brengen was het nodig het gebied te ontwateren. De Delftewallenwetering, de Leidsewallenwetering en de Elleboogsewetering maakten later deel uit van dat systeem en zijn nu nog terug te vinden in het landschap.

Toen de omliggende dorpen uitgroeiden tot steden - Leiden, Den Haag, Delft en Gouda - werd turf als brandstof een belangrijke inkomstenbron. Daardoor ging wel veel landbouwgrond verloren. In de Gouden Eeuw kwam er geld beschikbaar voor droogmakerijen. In die nieuwe polders werd deels vee gehouden voor boterbereiding. De Zoetermeerse boter werd een begrip, zeker toen Haagse families buitenhuizen bouwden aan de Voorweg, zoals de Hofstede Meerzicht in 1677.

Hofstede Meerzicht

Ook vonden boeren een goede afzetmarkt voor hun producten in de stad. De stad kon op zijn beurt gedijen dankzij de voedselproductie in de directe omgeving. Er werd niet meer alleen voor eigen gebruik geproduceerd. Daardoor kon er ook een middenstand ontstaan van handelaren en ambachtslieden, zoals bakkers, smeden en timmerlieden. Deze vestigden zich vooral aan de verbindingsweg tussen Den Haag en Gouda, de huidige Dorpsstraat en het verlengde daarvan.

Het boerenbedrijf

Aan het begin van de 20^e eeuw was Nederland nog een agrarische samenleving. Vrijwel alles op het land werd met de hand gedaan en transport gebeurde met paard en wagen en bij grotere afstanden over het water. Later, rond 1900, kwam de locomobiel en de stoomdorsmachine in gebruik. Rond 1930 was in Zoetermeer bijna de helft van de beroepsbevolking werkzaam in de landbouw. Een boer had vaste arbeiders in dienst op basis van een jaarcontract (van maart tot maart), maar voor speciale klussen losse arbeiders. Wanneer de boer het niet afkon met eigen volk, werd gebruik gemaakt van vreemd volk waaronder veel Brabanders die van plaats naar plaats trokken. In de hooitijd werden tijdelijk maaiers in dienst genomen. Terwijl de laatste decennia het aantal boerenbedrijven afneemt als gevolg van schaalvergroting, nam in de periode tussen 1910 en 1958 het aantal boerenbedrijven nog toe. Door erfopvolging werden bedrijven gesplitst en daardoor kleiner. Sommige boerenzonen werden tuinder op een afgesplitst stukje grond.

De boeren waren voor de afzet van hun producten vooral afhankelijk van transport over water via de vaarten. Paard en wagen was weliswaar een belangrijk transportmiddel, maar de wegen waren slecht en onverhard. Ook voor bulkgoederen zoals turf, hout, grind en zand, waren schepen een goedkoop transportmiddel. De vaarten waren smal en ondiep en de schepen niet breder en dieper dan de smalste sluis. Na 1900 verbeterde het wegenstelsel, maar het schip bleef nog lange tijd een goedkoop en functioneel transportmiddel voor bulkgoederen. De laatste schipper verdween pas toen het verlaat bij de Leidsewallen (Elleboogsewetering) kort na 1957 werd gesloten.

Zuivel

Een veel voorkomend beroep in Zoetermeer was dat van boterboer. Het werd niet voor niets het 'boterdorp' genoemd. In tegenstelling tot wat de naam doet vermoeden, waren de 'boterboeren' geen agrariërs maar detailhandelaren die margarine, roomboter, kaas en eieren inkochten bij boeren en groothandelsbedrijven en uitventten bij consumenten in de

omliggende steden. Over het algemeen waren het eenmansbedrijven. Na de jaren '50 van de vorige eeuw konden zij niet meer concurreren met speciaalzaken en supermarkten. Uit een telling blijkt dat er rond 1930 in Zoetermeer Zegwaard circa 50 boterboeren waren, vanaf 1880 tot 1960 zo'n 200 personen. Bekende groothandelsbedrijven waren de firma's Van der Spek en Noordam. Van der Spek verpakte de margarine onder de naam Zoetermeers Roem.

Naar de moderne tijd

Aan het einde van de 19^e eeuw begint de 'modernisering' van het tweelingdorp Zoetermeer-Zegwaard. Dat betekende vooral: industrialisering, betere transportinfrastructuur en bevolkingsgroei. De aanzet daarvoor werd gegeven door de aansluiting op het spoor in 1870, de aansluiting op het elektriciteitsnet in 1917, de verbetering van het wegennet en de aanleg van de rijksweg (nu de A12) in 1937 en de aanleg van riolering in de jaren '50 van de vorige eeuw. Ook de banken speelden een steeds belangrijkere rol. Vanaf 1914 kende Zoetermeer de Spaar- en Voorschotbank in de Dorpsstraat en later de uit Gouda afkomstige bank T. Goedewaagen en Zoonen. In 1952 werd in Zoetermeer een Coöperatieve

Station Soetermeer - Zegwaard, nu Zoetermeer-Oost

Boerenleenbank opgericht.

Rond 1930 waren de landbouw en de veehouderij nog de hoofdbronnen van bestaan, maar dat nam in de loop van de tijd snel af. De cijfers spreken voor zich. In 1930 was in Zoetermeer-Zegwaard 45% van de be-

roepsbevolking werkzaam in de landbouw, in 1956 22%, in 1960 15,26% en in 1965 slechts 8 tot 10%.

In het begin van de 20e eeuw was het leven in het dorp nog sterk gelieerd aan de agrarische sector. Er was een jaarlijkse paardenmarkt en in de Dorpsstraat waren twee zadelmakers gevestigd. Er werden landbouwtentoonstellingen georganiseerd. Dat is allemaal verdwenen. Een typisch bedrijf gelieerd aan de agrarische sector was de beerhouderij, een varkensdekstation, aan de Voorweg. Later ging men over op kunstmatige inseminatie. In de jaren '50 van de vorige eeuw was aan de Tweede Stationsstraat nog het station van de KI-vereniging voor koeien De Horizon gevestigd.

Zoetermeer-Zegwaard telde in de jaren '30 van de vorige eeuw vier smederijen. Het werk bestond uit het smeden en aanbrengen van hoefijzers en het onderhouden, repareren en slijpen van ploegen en andere landbouwwerktuigen. Ook aan wagens en karren was veel smeedwerk. De smederijen zijn constructiewerkplaatsen geworden en de wagenmakerijen ontwikkelden zich tot carrosseriefabrieken. Zo startte in 1918 Gerrit Lamboo een wagenmakerij op de grens van Zoetermeer en Pijnacker. Al in 1935 is het één van de belangrijkste industrieën van Zoetermeer met een personeelsbestand van rond de 80 medewerkers. De nazaten van Lamboo zijn nog steeds actief in Zoetermeer in die branche.

Ook waren er in het dorp vijf zogenoemde timmerwinkels. Aanvankelijk deden de timmerlieden vooral onderhoudswerk met handgereedschap. Veel werk werd gedaan voor de agrariërs: erfafscheidingen, hekken, voerbakken en -troggen en onderhoud aan stallen en hooibergen. Nieuwbouw van woningen werd vooral gedaan door aannemers en timmerlieden van buiten het dorp die beschikten over elektrische machines. Maar na 1917, nadat de gemeente op het elektriciteitsnet was aangesloten, werden in de timmerwinkels ook houtbewerkingsmachines geplaatst, zoals zaagmachines en schaafbanken. Met de metselaars groeiden de timmerwerkplaatsen uit tot aannemersbedrijven, zoals bijvoorbeeld Huurman en Veldhuizen. Andere ambachten, zoals de rietdekker, verdwenen.

Grote bedrijven

Eén van de meest bekende industrieën in Zoetermeer is Nutricia, een belangrijke fabriek voor medische melkproducten die vanaf 1896 gevestigd is aan de Stationsstraat. Het bedrijf heeft nu een aantal vestigingen in het buitenland en is een wereldconcern geworden (Danone). Een ander bekende zuivelfabriek is Brinkers die van 1888 tot 1998 in Zoetermeer was gevestigd, onder andere aan de Dorpsstraat.

Brinkers in de Dorpsstraat ca. 1965

Na de Tweede Wereldoorlog is de Dorpsstraat en omgeving (Voorweg, Vlamingstraat, Leidswallen, Stationsstraat, Den Hoorn, Schinkelweg) nog steeds de belangrijkste vestigingsplaats voor nieuwe industrieën. Bij een globale analyse van 56 aanvragen voor een Hinderwetvergunning voor nieuwe bedrijven uit de periode van 1943-1963 blijkt dat ruim de helft van de aanvragen (34) betrekking heeft op de voedingsindustrie. Er is nog een sterke link met het agrarisch verleden. Metaalbewerking zoals smederijen en metaalwarenfabrieken staat op de tweede plaats met 14 aanvragen en houtbewerking op de derde plaats met 8 aanvragen. Een aantal aanvragen met betrekking tot metaalbewerking en carrosseriebouw ligt buiten het dorp aan de Noordeindseweg. Vanaf de jaren 1950 worden grotere metaalelektro- en kunststofverwerkende bedrijven, zoals Tamson en Zephyr, gevestigd op het bedrijventerrein Rokkehage (Industrieweg).

Door de ligging van Zoetermeer aan spoor en belangrijke wegen konden expeditie en handel zich ook ontwikkelen. Het dorp kende verschillende transport- en expeditiebedrijven, waarvan Bode Scholten, opgericht in 1924 in Zegwaard, wel de bekendste is. Citosa, een Zoetermeerse busonderneming, groeide uit tot een dochteronderneming van de NS. De

supermarktketen SPAR werd in 1932 in Zegwaart opgericht door Adriaan van Well. In 2020 zijn er ruim 13.500 SPAR-winkels in 48 landen.

Expositie 'Bedrijvig Zoetermeer'

Landbouw en veeteelt hebben plaatsgemaakt voor zuivelindustrie, aan- nemerij, carrosseriebouw, expeditie, autobusondernemingen en handel. De werkgelegenheid is in de loop van de jaren ingrijpend veranderd. De expositie bij HGOS, Dorpsstraat 132, geeft onder de naam 'Bedrijvig Zoetermeer' een aantal voorbeelden van die ontwikkeling.

Literatuur en bronnen

- W.J. Veldhuizen, Zoetermeer zoals het was in het begin van deze eeuw, Zoetermeer 1995.
- Diverse auteurs, HGOS Stadsgeschiedenis (www.oudsoetermeer.nl).
- Ronald Grootveld, Botine Koopmans, Gebundeld verleden, Zoetermeer 1989.
- De Standaard van Donderdag, 7 november 1935.
- Wegwijzer Zoetermeer, 1962.
- Piet Drapers, Zoetermeer boterdorp of boerendorp, in: 't Seghen Waert 2002 nr. 4.
- Stadsarchief Zoetermeer, dossier 005 329-513 Hinderwetvergunningen, 1943-1963.

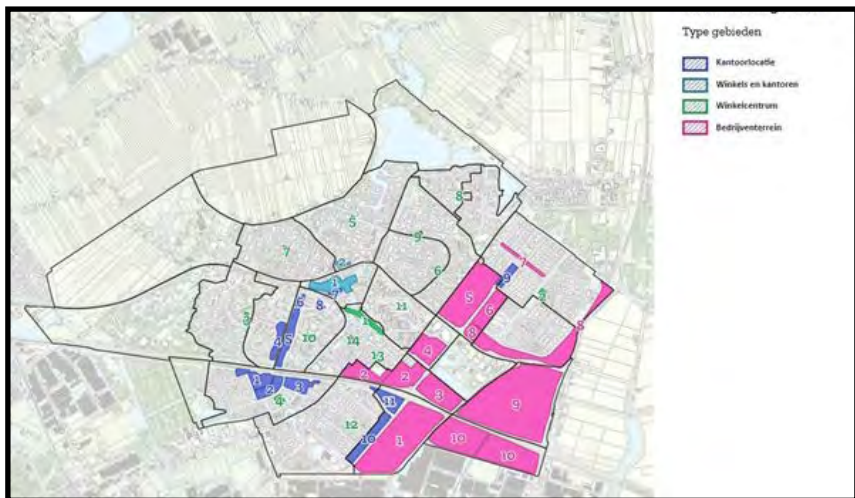
Bedrijventerreinen in Zoetermeer vanaf 1962

Arjen van der Burg

'Industrieterreinen' of 'bedrijventerreinen' zijn een moderne uitvinding. In de agrarische maatschappij is er functiemenging: bedrijf = woning. Met de industrialisatie komen er nieuwe soorten bedrijven zonder woningen. Die vinden aanvankelijk ruimte in het tweelingdorp Zoetermeer-Zegwaard en aan de oude uitvalswegen, zoals de Voorweg, Zegwaardseweg en Rokkeveenseweg. Nutricia is een eerste uitzondering door zijn zelfstandige vestiging bij het spoor. Na de invoering van de Hinderwet van 1875 wordt het beleid om hinderlijke bedrijven te scheiden van met name woningen. Ambachtsbedrijven (smid, bakker etc.) liggen nog wel te midden van woningen.

In 1933 ontstaat in de wereld van de stedenbouw het idee van de 'functionele stad': "Stedenbouw is de organisatie van het collectieve leven in de stad en op het land. De essentie is ordening van de functies". Deze functies zijn: wonen, werken en verpozing, verbonden door het verkeersstelsel. De functies zouden zo veel mogelijk van elkaar gescheiden moeten worden, elke functie zijn eigen stuk van de ruimte. Na de Tweede Wereldoorlog komen in Nederland overal de aparte industrieterreinen op. In Zoetermeer begint dat in het Uitbreidingsplan van 1946 met de Industrieweg ten oosten van de Rokkeveenseweg (nu Rokkehage). Alle latere industrieterreinen van Zoetermeer liggen ook aan de oostkant van de stad; dankzij de overheersende westenwind wordt overlast voor woningen zo beperkt. In de jaren 1960 groeien grootwinkelbedrijven en de kantoorgebruikers sterk, wat de steden toejuichen: 'cityvorming' (zoals bijvoorbeeld het Spuikwartier in Den Haag). Er ontstaan ook winkelcentra buiten de steden. Naast de bedrijventerreinen ontstaan voor kantoren en winkels gespecialiseerde gebieden. Dat patroon zien wij ook in het huidige Zoetermeer terug.

Deze grove gebiedsindeling op de kaart hieronder laat niet zien dat in Zoetermeerse wijken arbeidsplaatsen zitten en er dus geen zuivere woonwijken zijn. De hele stad is gemengd. Wel zit tweederde van de industrie op specifieke industrieterreinen. Het centrum is de tweede grote concentratie van (gemengde) werkgelegenheid bestaande uit overheid, detailhandel, onderwijs en horeca. In de woonwijken gaat het vaak om onderwijs, gezondheidszorg en kleine dienstverleners (pizzashop, voetverzorging etc.).

Kaart economische gebieden (uit: Strategie Werklocaties Zoetermeer 2020-2030)

De specifieke bedrijventerreinen van Zoetermeer zijn van noord naar zuid: Zoeterhage, Dwarstocht, Hoornershage, Rokkehage, Brinkhage (nu Dutch Innovation Park) en Lansinghage. Ze liggen allemaal aan de oostkant van de stad en bieden ruimte voor zéér grote bedrijven. Ze herbergen veel werkgelegenheid: ruim 12.000 arbeidsplaatsen, dat wil zeggen 23% van het totaal aantal arbeidsplaatsen in Zoetermeer. Daarvan is 26% groothandel en autobedrijven en 17% industrie.

De meeste terreinen zijn in korte tijd gepland, zoals voorzien in het Structuurplan 1968. Het bedrijventerrein Rokkehage is deels van vóór 1962. Het is een geleidelijk volgelopen terrein met allerlei bedrijven, waaronder Nutricia en de voormalige rioolwaterzuivering, maar ook een woonwagencamp en een begraafplaats. Uitzonderingen zijn verder Brinkhage, dat ontstond na de verplaatsing van de Brinkersfabriek uit het Dorp, en het grote Lansinghage.

De terreinen zijn allemaal nieuw ingericht, los van het bestaande landschap (de zogenaamde tabula rasa). Ze zijn als waren het nieuwe 'buurten', omzoomd door groen. Wel is soms rekening gehouden met cultuurhistorisch waardevolle elementen. Zo houden Hoornershage en Zoeterhage enige afstand tot de Zegwaartseweg en is Lansinghage begrensd door de oude dijk van de Landscheiding Schieland-Rijnland. Hier en daar zijn oude poldersloten gehandhaafd. En er is een monument ingesloten: de boerderij Maria's Hoeve aan de Edisonstraat.

Gebiedsbiografie Bedrijventerreinen,
(Contrei, 2023)

Bedrijventerreinen veranderen véél sneller dan woonwijken. Industrieën krimpen of verdwijnen, zoals Bols (deels), Brinkers en Siemens. De logistieke sector wordt belangrijker en er verschijnt meer dienstverlening op bedrijventerreinen, zoals kantoren, gezondheidszorg, sport/fitnessvoorzieningen en recreatie. Daarnaast krimpt het oppervlak voor industriële bedrijven. Een deel van de terreinen wordt daarom getransformeerd in woongebieden, zoals het zuidelijk deel van Dwarstocht, of in volkstuinten, zoals in Hoornhage. In Zoeterhage, dat in principe bedoeld was voor zware industrie, moesten door de bouw van Oosterheem de meeste bedrijven verplaatst worden (o.a. de pallethandel naar de Nieuwe Hoefweg). In Lansinghage is een strook aan de Oostweg versmald tot een kantorenstrook en een gemengd wijkje met woningen en bedrijfspanden, de Blauwroodlaan.

1968 door de gemeenteraad is vastgesteld. Dit Structuurplan 1968 heeft decennialang de basis gevormd voor de ontwikkeling van Zoetermeer en is nog steeds bepalend voor de stad van vandaag. Ook de wijken na de groeikernperiode sluiten aan op dit concept, omdat zij de hoofdvorm van de stad intact laten, al ligt Rokkeveen wel aan de andere zijde van de snelweg A12.

H-structuur en bloembladen

De Werkgroep Ontwikkeling Zoetermeer heeft een stad ontworpen met een goed leesbare, goed doordachte en logische opzet op meerdere schaalniveaus. Uitgangspunt was één compacte, afgeronde en helder afgebakende stad zonder lobben die het landschap instaken. Want de nieuwe stad werd in het Groene Hart gebouwd en zou aan alle kanten omringd zijn door open polders. Er werd nadrukkelijk naar het contrast tussen een dichtbebouwde stad en het open landschap gezocht. Dit was geheel in overeenstemming met het denken van het Rijk over ruimtelijke ordening dat in op-eenvolgende rijksnota's is vormgegeven.

Structuurplan 1968

Aanleg Aziëweg met kruising Gaardedreef

Groot Zoetermeer kreeg in het Structuurplan 1968 een heldere hoofdstructuur met een H-structuur van hoofdwegen, een aan weerszijden door groen begeleid verkeerssysteem, dat de verschillende wijken van elkaar scheidt en tegelijkertijd verbindt. In het midden was het nieuwe stadscentrum gepland en de wijken als bloembladen daaromheen. Het Structuurplan 1968 is een zeer zuiver voorbeeld van de planningsdoctrine uit de jaren '60, waarin het modernisme en de wijkgedachte met elkaar verweven werden. De H-structuur is nog steeds de ruggengraat van de stad door zijn overwegend groene karakter

en vrije ligging, deels verhoogd en dankzij tunnels bijna vrij van fiets- en voetgangersoversteekplaatsen. Oorspronkelijk waren de wegen niet

bedoeld als parkways, maar ze zijn later wel als zodanig opgevat en ook zo gaan functioneren.

Westerpark

Park Seghwaert

Ontwerp van de Floriade

Stad tussen de parken

Vanaf het begin was bij het plannen van de nieuwe stad een grote rol voor groen weggelegd. Daarom was het Facetplan Groen en Recreatie een apart onderdeel van het Struktuurplan 1968. Het is opgesteld door Wim Dieleman, een landelijk bekende landschapsarchitect. In het facetplan zijn op verschillende niveaus het groen in de stad gedefinieerd, waardoor een fijnmazig systeem van bebouwing en groen is ontstaan, variërend van kleine plukken buurtgroen tot grote stadsparken. Nieuw was dat bij het ontwerpen van de stad als geheel en van elke wijk het groen steeds direct aan de basis stond. Op technische wijze is het groen per inwoner over de hele stad berekend: elke woning heeft op 400 meter afstand een buurtpark en op 800 meter een wijkpark.

De stad is in het westen en noorden ingepakt in een blauw-groene gordel van recreatief groen die via het Westerpark, het Buytenpark en de Meerpolder doorloopt naar het recreatiegebied Noord Aa. In het oosten en zuidoosten is dit echter niet gebeurd. In het oosten waren namelijk de bedrijventerreinen gepland en in het zuiden kreeg

op het grondgebied van buurgemeenten de glastuinbouw van het rijk en de provincie voorrang.

Groen is door het facetplan in Zoetermeer beeldbepalend op alle schaal-niveaus van de stad: in de buurten (tuinen, parkjes), in de wijkstructuren van singels, vijvers en hoofdwegen en in de diversiteit van parken in en rondom de stad. Ook zijn er diverse stijlperiodes af te lezen: van de late landschapstijl van het Westerpark tot de invloeden van 'ecotect' Le Roy in het wijkpark Seghwaert en het Neorationalisme van de Floriade 1992.

Geknikte galerijflats in Palenstein

Buytenwegh in aanbouw

Staalkaart van naoorlogse stedenbouw en architectuur

Bijna geen andere stad of groeikern in Nederland biedt een zo complete staalkaart van de stedenbouwkundige en architectonische ontwikkelingen vanaf 1945 tot nu als Zoetermeer. Door de vroege start als groeikern zijn alle stedenbouwkundige en architectonische hoofdstromingen in Nederland vanaf het Modernisme hier vertegenwoordigd. Zoetermeer is als het ware een openluchtmuseum van opeenvolgende stedenbouw- en architectuuropvattingen uit de tweede helft van de 20e eeuw.

Elke wijk heeft duidelijk een eigen stedenbouwkundige en architectonische signatuur. Die is ontstaan door de opeenvolgende wendingen in de maatschappelijk en politieke opvattingen (waaronder de woonwensen), in

de subsidieregimes en ook in de stedenbouwkundige en architectonische ontwerpdoctrines. Alleen Meerzicht onderscheidt zich door een dubbele identiteit als gevolg van de grote culturomslag van hoog- naar laagbouw rond 1968 die hier direct fysiek is vertaald.

Uitbreiding Dorp is een voorbeeld van een uitbreiding uit Wederopbouwperiode, de periode voor de start als groeikern in 1962. Palenstein, Driemanspolder en het noordelijk deel van Meerzicht vertegenwoordigen de eerste fase van de groeikernperiode, waarin het functioneel Modernisme met hoogbouwflats in een groene setting domineerde. Vanaf 1968 kreeg

de Kleinschaligheidsbeweging de overhand en ontstonden bloemkoolwijken in het zuidelijk deel van Meerzicht, Buytenwegh, De Leyens en Seghwaert. Al tijdens Seghwaert, aan het einde van de tweede groeikernfase midden jaren '80, kwam een reactie op de 'nieuwe truttigheid'. In Noordhove en Rokkeveen werd overgeschakeld naar een Neorationalistische stedenbouw met assen en geometrische patronen.

Ontwerp van Noordhove

Maquette van de Era flats in Driemanspolder

Koepeltjeswoningen van Benno Stegeman

Op het gebied van stedenbouw gebeurde dit bijvoorbeeld met de toepassing van de SAR-Weefselmethodiek in Seghwaert, de beeldkwaliteitsbenadering met 'patronen' in het Stadshart en de Driesporenmethode in Rokkeveen. Ook zijn er in de stad – juist door de vroege start als groeikern – typische bouwsystemen te vinden die behoren tot de woningbouwindustrialisatie uit de jaren '60, zoals de betonnen gietbouw-flatmethodiek van onder andere ERA, EBA en MUWI. Ze zijn vooral te vinden in de flats in Driemanspolder en

Laboratorium voor stedenbouw en architectuur

Zoetermeer heeft een heel actieve rol in de omwentelingen en doorontwikkelingen van de verschillende ideeën over stedenbouw en architectuur gehad, en voerde deze soms zelfs aan. De stad is een voorbeeld van 'ontwikkeling door experiment'. Nieuwe stedenbouwkundige modellen en concepten, architectuurtypologieën en architectuurstromingen werden in Zoetermeer – met wisselend succes – uitgetoetst.

Woondekken van Jan Sterenberg in Buytenwegh

Schetsmodel Driesporenmethode Rokkeveen

Meerzicht. Ook werd er al ge-experimenteerd met houtskelletbouw o.a. aan het Brempark en met zonne-energiewoningen aan de Marco Polo- en Nansenrede. Daarnaast is geprofitteerd van de periode, waarin de overheid de experimentele woningbouw subsidieerde. Het Pleintjesplein van Leo de Jonge in Meerzicht, de woondekken in Buytenwegh van Jan Sterenberg en de terrasflat aan het Douzapad van Wim Davidse zijn hier voorbeelden van.

Het resultaat is dat Zoetermeer in verschillende cultuurperiodes toonaangevende voorbeelden van stedenbouw en architectuur heeft geproduceerd, zoals o.a. de Koepeltjesbuurt in Meerzicht, de woondekken in Meerzicht en Buytenwegh en Kleinschaligheidscomplexen zoals de Penninghove en omgeving, de Hoerkerkade en de Lissenvaart-Nimfkruidvaart.

Ook de ontwikkeling van het unieke Stadshart, de stedenbouwkundig-architectonische uitwerking van Seghwaert en de ontwikkeling van het geometrische Rokkeveen aan de hand van de Driesporenmethode zijn daar voorbeelden van. Bijzonder zijn daarnaast de inzet van de Floriade voor de ontwikkeling van Rokkeveen-West en het bijzondere concept van architectonische differentiatie per buurt, eveneens in Rokkeveen.

Historische kern en structuren behouden

In Zoetermeer zijn de historische linten, zoals de Voorweg, de Stationsstraat en de Zegwaartseweg, en de historische dorpskern opgenomen in het ontwerp voor de groeikern, iets wat niet bij veel groeikernen het geval is geweest. Aanvankelijk was het de bedoeling de new town als een tabula rasa in het oude land te bouwen. Uiteindelijk werd in Zoetermeer de nieuwe stadsstructuur verschoven ten opzichte van de historische structuur aangelegd, waardoor de historische gelaagdheid van de plek intact

is gebleven. Dit gebeurde in een tijd dat dit als stedenbouwkundig denkframe nog niet was ontwikkeld. Dat zou pas eind jaren '80, begin jaren '90 het geval worden.

De historische structuren zijn in Zoetermeer nog altijd zeer herkenbaar en zelfs betrekkelijk gaaf in hun historische signatuur, bijna zoals de schillen rondom een historische stad. Bij de ontwikkeling van de drie eerste wijken, Palenstein, Driemanspolder en Meerzicht, is echter wel het oorspronkelijke polderlandschap weggevaagd. Pas vanaf de ontwikkeling van Buytenwegh rond 1971 zijn historische wegen, groenstructuren en waterlopen zorgvuldig ingepast in de wijken. Opvallend is bijvoorbeeld de Broekweg als doorlopende fietsverbinding in De Leyens. Vanaf de ontwikkeling van Noordhove is weer minder aandacht besteed aan het onderliggende landschap.

Opmerkelijk en beeldbepalend voor Zoetermeer is het behoud van het eeuwenoude historische dorp, de Dorpsstraat en omgeving, in het centrum van de stad. Eerst was het de bedoeling dat de Dorpsstraat op de twee grote kerken na gesaneerd zou worden. Maar na protesten van inwoners is gekozen de historische kern te behouden. Samen met het nieuwe Stadshart is de Dorpsstraat

Luchtfoto Dorpsstraat en Stadscentrum

als een dubbelhart gaan functioneren, zonder dat de structuur daarbij is aangetast of ruimtelijk sterk van karakter is veranderd. Van het tweelingdorp Zoetermeer-Zegwaard is het een tweelingcentrum geworden, waarbij de twee centra elkaar door hun verschillende sferen aanvullen.

Een uniek stadscentrum dat functioneert

Het nieuwe stadscentrum van Zoetermeer is tot stand gekomen op basis van een destijds revolutionair concept: ontwikkeld ten tijde van de hoogtijdagen van het Modernisme, maar in de periode van de Kleinschaligheid overgenomen en doorontwikkeld tot de dag van vandaag. Al vroeg is gekozen voor een opgetild maai-veld, waarbij het snellere verkeer, de Zoetermeerlijn, de expeditie voor de winkels en het parkeren zijn ondergebracht in een benedenwereld. Het domein voor de voetgangers, het winkelen, werken en wonen vinden

plaats in de bovenwereld. Het toepassen van een opgetild maaiveld op deze schaal is tamelijk uniek in Nederland.

Bouw van fundering Westwaarts

verhoogd maaiveld ontstaan dat in deze vorm niet elders in Nederland voorkomt. Bijzonder is ook dat de functiemenging van wonen, winkelen en recreëren geslaagd is.

Wethouder E. Jenné bij maquette Stadshart

Het Stadshart is nog steeds niet af en op dit moment worden de eerste plekken alweer getransformeerd volgens de Visie Binnenstad. Het systeem van een boven- en benedenwereld blijft wel bestaan, evenals de ontwerpprincipes van het Stadsbeeldplan.

Een eigen openbaar vervoerssysteem: de Zoetermeerlijn

Tijdens de verkenningen voor een groeikern bij Den Haag werd al snel in-

Bijzonder is ook dat het karakter van de 'bovenstad' is vormgegeven aan de hand van principes die sterk aan de historische stad waren ontleend, en door toonaangevende studies naar psychologische beleving van ruimtelijke omgevingen, een typisch thema voor de jaren '70. Het eerste beeldkwaliteitsplan van Nederland is hier ontwikkeld: het Stadsbeeldplan. Door de uitwerking hiervan is een gesloten, vrij coherent stadsbeeld op een

De bouw van het stadscentrum startte in de crisistijd van midden jaren '70. Om de bouw ervan een impuls te geven bouwde de gemeente zelf als eerste de gecombineerde brandweerkazerne en politiebureau aan de Brusselstraat/Burgemeester Wegstapelplein. Na een aantal jaren stil te hebben gelegen werd het Stadshart door drie grote ontwikkelaars volgebouwd met als sluitstuk het nieuwe stadhuis aan de Markt.

gezien dat de nieuwe stad een goede, efficiënte openbaar vervoer voorziening met Den Haag nodig zou hebben. Na een lange voorbereiding startte de bouw van de Zoetermeerlijn officieel in 1972. De Zoetermeerlijn was toen uniek zowel wat betreft rollend materieel, de Sprinter, traject en spoorbanen, als de integratie met de stad.

De Nederlandse Spoorwegen exploiteerden de lijn van 1977 tot 2006. Hierna ging de exploitatie over naar de HTM en wijzigde de naam in RandstadRail. Later is de sneltramlijn uitgebreid met een lijn via Oosterheem naar station Lansingerland-Zoetermeer.

De Zoetermeerlijn was de eerste nieuwe spoorlijn in Nederland na de Tweede Wereldoorlog en één waarop de eerste Sprintertreinen reden. De Sprinter was destijds een nieuw treintype met een kortere remtijd, waardoor stations op kortere afstand van elkaar konden worden aangelegd. Een ideaal middel om wijken van een stad te ontsluiten en met Den Haag, waar vele inwoners werkzaam waren, te verbinden. De Zoetermeerlijn is ontworpen door middel van de zogenaamde 'omgeklapte lus', waarmee de stad een rondgaande spoorverbinding kreeg en alle wijken met elkaar werden verbonden. Noordhove en Rokkeveen zijn de enige twee wijken die niet zijn opgenomen in de Zoetermeerlijn. Elk kwadrant van het oorspronkelijk Struktuurplan 1968 heeft een station, waardoor de loopafstanden tussen woning en OV-halte tussen de 500-700 meter zijn. De stations zijn bijna allemaal consequent gekoppeld aan een wijkcentrum.

Sprinter over de Zoetermeerlijn

Een rondgaand spoorsysteem, niet een metro zijnde, dat vrijwel alle wijken in een stad aandoet en waarbij elk station is gekoppeld aan een wijkcentrum was en is een unicum in Nederland. Nieuwegein en IJsselstein hebben ook een spoorsysteem, maar daar zijn de stations minder consequent gekoppeld aan wijkcentra.

Samenspraak

Zoetermeer heeft een groot deel van haar gebouwde omgeving te danken aan de zeer korte periode van 1970 tot 1985. Dit is het tijdvak waarin,

in reactie op brede maatschappelijke protesten, het openbaar bestuur op gemeentelijk niveau democratiseerde en zich open stelde voor inbreng van de bevolking, vooral bij stadsontwikkeling en stadsvernieuwing.

Het is opvallend hoeveel inbreng de bevolking van Zoetermeer heeft gehad bij (de uitgangspunten voor) de ontwikkeling van de opeenvolgende wijken. Bij de stadsontwikkeling werd overgeschakeld van een top down naar een bottom up benadering. Eén van de consequenties hiervan was de opheffing van de Werkgroep Ontwikkeling Zoetermeer in februari 1971. Vanaf Buytenwegh is steeds voor elke wijk een multidisciplinair projectteam gevormd, waar ook onder andere sociologen en kunstenaars zitting in hadden. Daarnaast werden inwoners en toekomstige bewoners gevraagd naar hun voorkeuren en werd deze input meegenomen bij het ontwerp. Hiervoor werden brede informatie- en inspraakavonden en tentoonstellingen georganiseerd.

Inspraakavond Stadshart met Koos Posthuma

Voor de inspraakavond over het stadscentrum in 1976 werd zelfs een speciale televisie-uitzending van de Lokale Omroep Zoetermeer gemaakt met Koos Postema als presentator.

Zoetermeer is hierdoor voor een aanzienlijk deel door burgerparticipatie gevormd en heeft daarvoor zelfs zijn eigen term ontwikkeld: *samenspraak*.

Tot slot

Zoetermeer is door dit alles een unieke stad in Nederland geworden. De stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten, verkeerskundigen, architecten, sociologen en andere deskundigen die in de afgelopen 60 jaar aan Zoetermeer hebben gewerkt, hebben midden in een bestaand landschap een compleet nieuwe stad weten te creëren. Door steeds te experimenteren - omdat er nog geen andere voorbeelden waren - en door steeds verder door te ontwikkelen - en niet te blijven hangen in vaste patronen - is een echte stad met verschillende lagen ontstaan, waarin geleefd, gewoond en gewerkt wordt.

De taakstelling van de groeikern, 100.000 inwoners in het jaar 2000, is ruimschoots gehaald. De stad is zelfs doorgegroeid en er is nog een Vlnexwijk (Oosterheem) gerealiseerd. Maar nu zijn de gemeentegrenzen

bereikt: er kan niet meer een hele nieuwe wijk uit de grond worden gestampt. Zoetermeer is een volwassen stad aan het worden. In plaats van uitbreiden zal er nu moeten worden ingebreed. Het innovatieve pioniersdenken, ontwikkeling door experiment, waaruit Zoetermeer vanaf 1962 gevormd is en dat in het DNA van de stad zit, zal hierbij een belangrijke rol kunnen spelen.

Tentoonstelling Ontwikkeling door experiment

Tijdens Open Monumentendag en het Stadsfestival in het daarop volgende weekend is aan de Boerhaavelaan 33 (IBM-gebouw) een tentoonstelling ingericht met nog meer foto's en ander materiaal over het pioniersdenken van Zoetermeer in de jaren 1945-1990.

Overzicht van de opengestelde panden

1. Begraafplaats Hoflaan

Buytenparklaan 1

Jaar van aanleg: 1979 en verder

Ontwerper: F. Cardinaal (CH & Partners)

Begraafplaats Hoflaan werd in 1981 in gebruik genomen en is de grootste begraafplaats van Zoetermeer met een oppervlakte van ongeveer 10 hectare. Hier zijn naast particuliere (eigen) graven ook algemene graven, urnengraven, een urnenmuur, een asverstrooischaal en een strooiveld te vinden. Het oorspronkelijk ontwerp van de begraafplaats is van landschapsonwerper Frank Cardinaal die lange tijd in dienst van de gemeente Zoetermeer is geweest, maar ten tijde van het ontwerp van de begraafplaats samen met Willem Hermans het ontwerp bureau CH & Partners vormde. De new town Zoetermeer groeide enorm en daardoor was er behoefte aan een nieuwe begraafplaats. Cardinaal ontwierp een ruim opgezette begraafplaats met verschillende vakken, waarvan die met een 'natuurlijk' kabbelende beek uniek is. Wat betreft flora en fauna, heeft de begraafplaats een grote soorten rijkdom, zoals diverse soorten orchideeën, groene specht, bonte specht, ijsvogel. Ook zijn er enkele kunstwerken te bewonderen.

De begraafplaats is meerdere keren uitgebreid. Het Eiland was de eerste uitbreiding in 1984, gevolgd door De Terp in 1998, De Vallei in 2006, Bosgebied in 2013, Parkgebied in 2017. Het crematorium met aula Meerbloemhof (van Monuta) werd in 2006 gebouwd. In 1998 werd de sfeer op de begraafplaats als volgt getypeerd: "Hier heersen vrede en rust. Ver weg van stadse geluiden begraven nabestaanden hier hun doden door over een brug het rijk van de levenden te verlaten en het dodenrijk te betreden. De treffende symboliek achter het ontwerp van deze begraafplaats wordt direct duidelijk als we, na het verlaten van de aula, het pad naar de eigenlijke grafakker vervolgen. Heel fraai is hier ook het Columbarium, de plek waar in rijen boven elkaar de nissen voor de urnen zijn ingemetseld. De verstillig die op deze plek regeert, nemen we als herinnering mee als we de dood de rug toekeren en weer over de brug naar het land der levenden gaan."

2. Tuinvereniging Hoeve Meerzicht

Voorweg 117

Jaar van aanleg: 1983

Tuinvereniging Hoeve Meerzicht is opgericht in 1983. De tuinpercelen van de Vereniging liggen tussen Hofstede Meerzicht, een rijksmonument uit 1677, en de Voorweg. De hofstede, oorspronkelijk een landhuis en zomerverblijf, kreeg vanaf 1740 de volledige functie van boerderij. In de jaren '50 van de 20e eeuw werd een kassencomplex gebouwd op het terrein, waar zich nu de tuinen van de tuinvereniging bevinden. In 1978 werd besloten om Hofstede Meerzicht en omgeving weer in ere te herstellen en het kassencomplex te slopen. Aan beide zijden van de oprijlaan werden de moestuinen van de tuinvereniging Hoeve Meerzicht ingericht. De percelen van de tuinvereniging benadrukken het landelijke karakter van het gebied.

Het doel van de tuinvereniging is het amateurtuinieren in de breedste zin van het woord uit te oefenen en een rijke flora en fauna te bevorderen. Het idee was ook om mensen in de wijk Meerzicht in Zoetermeer een plek te geven om te kunnen tuinieren. De vereniging telt op dit moment 77 leden en heeft 60 volkstuinten ter beschikking die 50 m² of 100 m² beslaan. Het met elkaar werken in de moestuin werkt verbindend. De tuinvereniging is een laagdrempelige gemeenschap, met leden van uiteenlopende herkomst, leeftijd en gender. De een kweekt vooral groenten, de ander legt zich toe op een siertuin. Je eigen groenten kweken, vergeten groenten kweken, je hoofd leeg maken, er zijn tal van redenen om voor een volkstuin te kiezen. Kennis over de verschillende soorten gewassen wordt met elkaar uitgewisseld.

De kennis van het kweken van groenten, de vaardigheden die daarvoor noodzakelijk zijn, worden van generatie op generatie doorgegeven. Hoe maak je goede compost, wanneer kan je tuinbonen zaaien, hoe voorkom je aardappelziekte? Het fenomeen volkstuin is eeuwenoud, als voedselbron én met als doel om 'een bijdrage aan de maatschappij te leveren'. Daarmee kan volkstuinieren worden gezien als een vorm van immaterieel cultureel erfgoed.

3. Gymworld

Amerikaweg 135

Bouwjaar: 2020

Architect: Venhoeven CS

Het nieuwe sportgebouw is door Venhoeven CS ontworpen als een wolk van ruimtes die boven het landschap zweven. Elk volume heeft een andere gevelafwerking, die verwijst naar wat binnen gebeurt. Zo is het lijnenspel op de ruimte met free running een vertaling van de bewegingen die binnen gemaakt worden en verwijst het gevelbeeld van de trampolinehal naar de overspanning van de trampolines. Deze gevelbehandeling geeft de functionele sportruimtes een spannende en eigentijdse uitstraling. De volumes verschillen in grootte en hoogte van elkaar, waardoor het gebouw er aan alle kanten anders uitziet. De ingang is het visitekaartje van het gebouw. Trappen en liften steken uit de wolk en nodigen de bezoeker uit om binnen te komen.

Gymworld is een trainings- en wedstrijdlocatie voor 4.000 Zoetermeerse gymnasten. De grootste verenigingen die het complex gebruiken zijn gymnastiekvereniging Pro Patria en CGV Zoetermeer. Ook is er ruimte voor free-running, dansen, fysiotherapie en horeca.

4. Gymnastiekvereniging Pro Patria

Amerikaweg 135 (Gymworld)

Gymnastiekvereniging Pro Patria is op 11 maart 1911 opgericht door de heren Tanis, Gouda, Van Gugten, Boot en Osephius. Een gymzaal werd gebouwd achter het voormalig Spaarbankgebouw in de Dorpsstraat (nummer 137) dat tijdens de oorlog geconfisqueerd werd door de Duitse bezetters.

In de begintijd werden er bij een gymnastiekvereniging ook heel andere sporten beoefend dan die men nu kent. Een goed voorbeeld hiervan was 'slingerbal': een teamsport met een bal van 1,75 kg met een lus eraan. Het werd gespeeld op een veld van 150 x 50 meter. Pro Patria behaalde bij het Nederlands Kampioenschap Slingerbal in 1931 de eerste plaats! Na een dip in het ledenaantal rond de oorlogsjaren, die ook beïnvloed werd door het tegenwerken van de kerken ('meisjes in korte broek, dat is onzedig...'), groeide het aantal leden. Mede doordat er enkele goede (turn-)trainers, zoals Den Hertog en Van Zetten (Huib, Jopie en later Hans), de schouders onder de vereniging zetten. Leden van Pro Patria namen deel aan regionale, landelijke en internationale turnwedstrijden. Henk Groenheijde was één van de pioniers bij het trampolinespringen. In 1963 kreeg Pro Patria de eerste trampoline en startte een grote ontwikkeling met toppers in deze attractieve sport. Ook ritmische gymnastiek groeide uit tot een wedstrijdgroep.

De basis van alle wedstrijdsport is de recreatiesport (breedtesport), een kweekvijver voor de wedstrijdsport. Voorbeelden van recreatiesport voor jong en oud zijn ouder-kindgym (vroeger: gymnastiek voor moeder en kind), kleutergym, turnen, ritmische gymnastiek, jazzdans, aerobics, (dames)gymnastiek (vroeger: huisvrouwengym), voetbal, volleybal, sportfit 55+, rhönradturnen en Pilates.

Op zaterdag 9 september geeft Pro Patria in Gymworld demonstraties en open lessen voor volwassenen en kinderen.

Voor de tijden van de demonstraties: zie het programmaoverzicht.

Reserveren voor de open lessen kan via het secretariaat van Pro Patria: omd@propatria.nl

5. Boerderij Rozenburg

Voorweg 112

Bouwjaar: 1871

In 1870 gaf Antonius Groenewegen opdracht voor de bouw van boerderij Rozenburg. Hierna bleef de familie steeds eigenaar van de boerderij, totdat de gemeente in 1970 het pand overnam.

Vanwege de bouw van Groot Zoetermeer, was het onmogelijk geworden op deze plek een agrarisch bedrijf te runnen. Rozenburg werd een vrijetijdscentrum met een bouwspiegelplaats voor kinderen en is een gemeentelijk monument.

Rozenburg, een gemeentelijk monument is een zogenaamde T-huis boerderij, waarbij het voorhuis dwars op de schuur geplaatst is. Het woonhuis is opgetrokken in een neoclassicistische stijl. De gevels zijn gepleisterd en de voorgevel is voorzien van een blokmotief. De hoofdentree is symmetrisch in het midden plaatst in een vooruitgeschoven bouwdeel, een zogenaamd middenrisaliet, met pilasters op de hoeken en bekroond door een zadeldak dat dwars op de hoofdkap is geplaatst. De achtergelegen schuur heeft bijzondere neogotische vensters. Het achterste deel van de schuur is in 1954 aangebouwd en aan de rechterzijde verrees toen een nieuwe paardenstal. Bijzonder is ook de wasplaats aan de Voorwegwetering. Vroeger had elke boerderij zo'n plek voor de was, waarvan er nog een paar zijn overgebleven.

Sinds eind 2014 is in boerderij Rozenburg de organisatie Eigen Wij gehuisvest. Eigen Wij is een ANBI-stichting in Zoetermeer die faciliteert in de basisbehoefte van verbinding door activiteiten te organiseren voor (inter)persoonlijke ontwikkeling, voor iedereen die meer gezien mag worden. Inmiddels is Eigen Wij uitgegroeid tot een inspirerende broedplaats vol met liefdevolle initiatieven op het gebied van sociale cohesie, verbinding en positiviteit. Samen met vrijwilligers, sociale ondernemers en donateurs werkt Eigen Wij aan hun doel: zoveel mogelijk mensen helpen en verbinden.

Zie ook: www.eigenwij.nl

6. Speelboerderij Het Buitenbeest

Voorweg 93

Bouwjaar: 1811

Aan de rand van Meerzicht, tussen Belvedèrebos en de Voorweg, ligt speelboerderij Het Buitenbeest. Dit is de oudste kinderboerderij van Zoetermeer. De boerderij is in 1811 gebouwd voor de familie Van den Bosch en tot in de zeventiger jaren in gebruik geweest als boerderij. Het is een langhuisboerderij. Dat wil zeggen dat het woonhuis en de stal zich onder één doorlopende kap bevinden. Een bijzonder detail is het uitgebouwde hoekpaviljoen aan de linkerkant uit 1842. Het is gedecoreerd met gesneden houtwerk onder een geschulpte dakrand.

De boerderij is in 1967 aangemerkt als rijksmonument. In 1977 zijn er in opdracht van de gemeente restauratiewerkzaamheden uitgevoerd en in 1978 is de boerderij een kinderboerderij geworden. Kinderen kunnen hier kennis maken met allerlei dieren waaronder Oudhollands vee en zeldzame pluimveerassen. In 2016 is de hooischuur gerestaureerd. De boerderij met voortuin, de twee schuren en de kippen, geven een goed beeld van een boerenerf. Om die reden is de boerderij in 2017 genomineerd voor de Jan van der Spekprijs, bedoeld voor een persoon of instelling die zich inzet voor het Zoetermeerse erfgoed.

Achter de boerderij, aan het Belvedèrebos 273, zijn een kinderdagverblijf en een buitenschoolse opvang gevestigd. Het is een nieuw robuust gebouw met laag reikende flauw hellende daken, die aan de tuinzijde overgaan in een plantenkas. De daken zijn gedeeltelijk begroeid. Het totale complex omvat ook een natuurspeelsterrein en een wijktuin. De kinderen van zowel het kinderdagverblijf als de buitenschoolse opvang kunnen taken uitvoeren in de kassen en op de boerderij en leren op die manier over de dieren en de natuur.

7. Zoete Aarde

Broekwegzijde 195

Jaar van aanleg: 1946

Het verhaal van buurttuin Zoete Aarde is een prachtig verhaal over betrokken gebruikers en bezoekers van een oude boomgaard. De boomgaard, zo vertelt ons de geschiedenis, werd aangeplant door de jonge Jan Berg. Hij begon hiermee in 1946. Hij deed dit als zelfstandig knecht van Piet Huisman die een modern boerenbedrijf

aan de Voorweg had en ook grond bezat aan de Broekweg. Jan Berg woonde al een tijdje in de bedrijfswoning (het witte huis) bij de boomgaard toen hij in 1970 zowel eigenaar was geworden van het huis met de tuin, als van de voorheen gepachte boomgaard die tot de 'tocht' liep. Hij kwam in 1955 uit Zoeterwoude met zijn gezin bij het bedrijf wonen. Er waren toen al vijf kinderen. Aan de Broekweg 2a werden nog eens drie kinderen geboren.

Een prachtige tijd beleefde het gezin Berg hier, tot in augustus 1976 met de rigoureuze rooi werd begonnen. Er moest immers gebouwd worden. Het tot dan toe agrarische dorp Zoetermeer stond aan de vooravond van een enorme groei. Weilanden veranderden in korte tijd in woonwijken. Een deel van de boomgaard van Jan Berg bleef behouden als wijktuin Broekweg. In deze tuin staan oude fruitbomen. Het gaat om half hoogstam- fruit, appels (Goudrenetten) en peren. Met name de perenrassen zijn 'ouderwets'. Soorten handperen die nu niet meer in de supermarkt verkrijgbaar zijn.

Buurttuin Zoete Aarde wordt nu gerund als een veelzijdig stadslandbouwbedrijf door een groep van zo'n 70 vrijwilligers, veelal buurbewoners, en is het hele jaar door geopend voor huurtuiniers en de wekelijkse buurtsoep op woensdagmiddag 12.00 uur. Wanneer het weer het toe laat, zijn tuin en terras dagelijks geopend tussen 10.00 en 16.00 uur.

Zie ook: www.zoeteaarde.nl en www.facebook.com/ZoeteAarde

8. Vredekerk

Zwaardslotseweg 44

Bouwjaar: 1980

Architect: J. Valk

Ooit wel eens langs het Woonhart of richting De Sniep gereden en daar een groot gebouw op de hoek zien staan? Dat is de Vredekerk, het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente in Zoetermeer. Een indrukwekkend gebouw met een hoge, grote kap. De kerk is in 1980 gebouwd, toen de kerk aan het Piet Heinplein te klein geworden was voor de gemeente. Bij de bouw van Vredekerk stond deze nog in het weiland. Het Woonhart, Stadshart en het gebouw van de AIVD stonden er nog niet. In de verte waren de palen van de Sprinterlijn te zien en aan de andere kant de eerste huizen van de wijk De Leyens.

Het interieur van de kerk is sober: een preekstoel, een orgel en de kerkbanken zijn de belangrijkste aankleding. De preekstoel met daarop een grote Bijbel is het middelpunt, zodat iedereen de dominee goed kan zien en het symboliseert tegelijk dat het Woord van God centraal staat. Door de jaren heen is de kerk niet veranderd of verbouwd. Belangrijkste 'verbouwing' is dat er in 2020 een camera in de kerk is opgehangen, zodat gemeenteleden (en niet-gemeenteleden) de kerkdienst thuis met beeld erbij kunnen volgen.

De kerk heeft ook een aantal kleinere zalen, waar door de week bijvoorbeeld Bijbelles aan de jeugd wordt gegeven (catechisatie) en de jongeren of de vrouwen van de kerk hun bijeenkomsten hebben. Elke donderdag kunnen klanten van de Voedselbank hun voedselpakket in de kerk komen ophalen.

9. Daktuin Stadhuis

Stadhuisplein 1

Bouwjaar: 2022

Op een plat dak van het stadhuis op de vijfde verdieping aan de Stadhuispleinkant is sinds kort een ‘vierkleuren’ voorbeelddak gerealiseerd. Het doel hiervan is om de vele mogelijkheden die (platte) daken bieden aan een

breed publiek te laten zien om op die manier zoveel mogelijk anderen te inspireren om ook in hun dak/daken te investeren. De ervaring leert dat het daadwerkelijk zien en beleven namelijk enorm bijdraagt aan de bewustwording van de potenties die daken bieden.

Op Open Monumentendag kunt u onder begeleiding van leden van het dakenteam van de gemeente (LG Architecten, Urban Jungle en een heuse dakenambtenaar) zelf een kijkje nemen op het voorbeelddak van de gemeente. In een nutshell treft u er verschillende functies van daken aan, zoals:

- GROEN dak: klimaatadaptatie en biodiversiteit, met een keur aan vooral in deze maanden bloeiende bloemen, planten en zelfs bomen;
- BLAUW dak: waterberging inclusief een ingenieus irrigatiesysteem;
- GEEL dak: duurzame energieopwekking door middel van zonnecollectoren;
- ROOD dak: ontmoeting aan de hand van moderne en gezonde werkplekken.

Tijdens uw bezoek geeft het dakenteam graag antwoord op al uw mogelijke vragen, zoals: wat doet de gemeente, wat doen anderen, maar vooral ook wat kunt u zelf doen? En meer in detail kunt u ook vragen stellen over toe te passen bouwtechnieken, daktechnieken en de wet- en regelgeving die erbij komt kijken. Ontdek wat er allemaal mogelijk is op de vele platte daken van de binnenstad, maar ook elders in de stad en op uw eigen dak!

Reserveren voor een bezoek: ga naar de website:
www.architectuurpuntzoetermeer.nl

10. Stadsmaquette

Boerhaavelaan 33 (IBM-gebouw)

Bouwjaar: 1970-2000

Ontwerper: Afdeling Stedenbouw
gemeente Zoetermeer

Om de groei van de nieuwe stad Zoetermeer nauwlettend te kunnen volgen is door de afdeling Stedenbouw van de gemeente dertig jaar lang gewerkt aan een maquette van alle delen van de stad. In een eigen werkplaats waren verschillende maquettebouwers jaar na jaar bezig Zoetermeer vorm te geven in hout en perspex. De tekeningen van alle bouw-aanvragen werden handmatig omgezet van schaal 1:200 naar 1:1000. Er werd een uniform kleurgebruik gehanteerd: grijs voor wegen, roze voor hoofdpaden, geel voor openbaar vervoer, blauw voor water en groen voor de rest. De bebouwing werd in lagen opgebouwd uit perspex, waarbij alleen de hoofdvorm werd aangehouden.

De stadsmaquette was lange tijd te zien onder een glasplaat in de vloer van het stadhuis. Na 2000 werd besloten over te stappen naar het maken van luchtfoto's om de groei van de stad vast te leggen. De maquette werd verstopt onder de vloer en kwam in 2017 bij de verbouwing tevoorschijn. Ambtenaren Ralph Goutier en Henk Blaauwgeers en Schatbewakers Willem Hermans en Alcuin Olthof hebben de maquette toen voor sloop behoeft. Sinds 2019 wordt hij gerestaureerd door vrijwilligers en is hij te zien tijdens Open Monumentendag in het voormalige IBM-gebouw.

In het IBM-gebouw is de tentoonstelling 'Zoetermeer ontwikkeling door experiment' te zien.

11. Watertoren De Tien Gemeenten

Derde Stationsstraat 369

Bouwjaar: 1927-1928

Architect: A.H. Wegerif i.s.m. C. Visser en A.H. Goldberg

Watertoren De Tien Gemeenten is in 1927 gebouwd naar ontwerp van architect A.H. Wegerif in samenwerking met de Delftse hoogleraar C. Visser en gemeente-opzichter A.H. Goldberg. De opdracht voor de bouw werd gegeven door de Stichting Drinkwaterleiding De Tien Gemeenten. In 1921 hadden op initiatief van Zoetermeer en Zegwaart tien gemeenten plannen voor een waterleiding vanaf de Wassenaarse duinen ontwikkeld. Om druk op de leiding te krijgen was een bak met water op grote hoogte nodig en dat werd de watertoren. De wapens van de tien gemeenten sieren de ingang, samen met het wapen van Wassenaar. De stenen zijn gemaakt door beeldhouwer Pieter Puype uit Apeldoorn. Begin jaren negentig van de vorige eeuw werd de toren buiten gebruik gesteld.

Het gemeentelijk monument is ongeveer 45 meter hoog en rust op 324 heipalen die gemiddeld veertien meter lang zijn. Het waterreservoir bevindt zich op het punt waar de achtkantige vorm van de toren overgaat in een zestienkant. Het holbodemreservoir is van gewapend beton en heeft een inhoud van 500.000 liter.

Het interieur van de toren is indrukwekkend door zijn leegte. Alleen twee standpijpen, een brede voor de watertoevoer en een smalle voor de afvoer, lopen door de ruimte omhoog. Langs de muur leidt een ijzeren trap met betonnen bordessen tot aan de lekvloer onder het reservoir. Een steile trap door het reservoir komt uit in de bovenste ruimte onder het betonnen koepeldak. Het gebouw krijgt binnenkort een nieuwe functie.

In het interieur herinnert een plaquette aan de tragische dood van Alexander Hoffmann, die tijdens de bouw om het leven kwam.

Van de watertoren is een 3D-opname gemaakt door Ardito. Deze is te bekijken via www.ardito.nl/omd079

12. Kunstgarage Franx

Vlamingstraat 1-3

Bouwjaar oorspronkelijk: werkplaats met woonhuis 1923 hal 1940

Bouwjaar nieuwbouw: 2021

De werkplaats met woonhuis is oorspronkelijk in de periode 1923-1928 tot stand gekomen naar een ontwerp van timmerman P.J. van Herwijnen. Van Herwijnen bouwde de panden Vlamingstraat 1-7 voor zijn familie. Zelf woonde hij op nummer 7. Nummer 1-3, een autowerkplaats met bovenwoning, bouwde hij in 1923 voor zijn zwager Dirk Franx. De werkplaats bevond zich aanvankelijk achter het woonhuis. In 1940 is de werkplaats vergroot en vernieuwd. Bijzonder is dat Dirk Franx naast garagehouder ook uitvinder was. Er vonden regelmatig technische experimenten plaats in de garage. Franx ontwierp onder andere een bietenroommachine en kreeg een Duits patent op de uitvinding van een apparaat voor het aanbrengen van een binnenband in de luchtband voor motorvoertuigen. In 1929 bouwde hij een door een propellermotor aangedreven ijslee. Hierdoor was het ook tijdens strenge winters mogelijk om de goederen makkelijk over het ijs te vervoeren. Een replica van deze ijslee, een kunstwerk van de Zwitser Moritz Ebinger, staat op de hoek van de Vlamingstraat en het fietspad naar het Burgemeester Aptrootpark.

Vlamingstraat 1-3 is in 2021 geheel in oorspronkelijke stijl en volume herbouwd en herbergt nu Kunstgarage Franx, voorheen Terra Arts. In de grote hal van de werkplaats worden nu tentoonstellingen georganiseerd en zijn drie werkplaatsen voor kunstenaars en een educatieruimte ondergebracht.

Op zondag 10 september geeft muziektheatergezelschap Cantiamo een lezing over de Operette en levend erfgoed. Voor tijden: zie het programmaoverzicht.

Zie ook: www.kunstgaragefranx.nl

13. Nicolaaskerk

Dorpsstraat 24

Bouwjaar kerk: 1914-1915

Architect: Jan Stuyt

Deze Rooms-Katholieke kerk, ontworpen door Jan Stuyt in 1914, is sinds 2001 rijksmonument. Hij vervangt eerdere kerken uit 1817 en 1857 die te klein waren geworden. De kerk is gebouwd in een neogotische stijl met neomaanse en byzantijnse elementen. Karakteristiek voor Jan Stuyt is de torenspits met uivormige bekroning en het zwart-wit geblokte fries langs de apsis aan de achterzijde van de kerk. Achter de kerk ligt de begraafplaats.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog had de parochie Maria om bescherming gevraagd en pastoor Joannes Voorham had beloofd dat als de kerk en het dorp onbeschadigd bleven er in de kerk een beeltenis van Maria geplaatst zou worden. De kerk werd niet beschadigd en in 1948 werd het beeld van Maria, gemaakt door de Rotterdamse kunstenaar Gerard Héman in een nis in het ingangsportaal geplaatst. Het kerkbestuur was echter nog niet tevreden met de werkzaamheden in dit portaal. Voorgesteld werd om ramen te maken boven de deuren bij de hoofdingang van de kerk. Het door Alex Asperslagh ontworpen glas-in-lood raam toont Maria met gespreide mantel boven Zoetermeer en daarboven vliegtuigen en oorlogssymbolen.

Het interieur van de kerk is tussen 1918 en 1924 door de Haarlemse schilder Frans Loots geschilderd en het schip van de kerk is nog steeds intact.

14. Begraafplaats Nicolaaskerk

Dorpsstraat 24

Jaar van aanleg: 1827

Achter de Nicolaaskerk ligt de Rooms-Katholieke begraafplaats, een oase van rust in het drukke centrum. Deze begraafplaats bestaat al bijna 200 jaar en in 1877 werd de eerste steen gelegd voor de Verrijzeniskapel. Deze naam had het gebouw te danken aan de levensgrote stenen figuren die in een nis de verrijzenis van Jezus met Pasen uitbeeldden, inclusief engel, Romeins soldaat en de weggerolde grafsteen. In 1971 werd deze kapel helaas afgebroken.

Na 1974 sloot het kerkbestuur de begraafplaats en vonden nog uitsluitend begrafenissen plaats in familiegraven. De grafstenen dragen de namen van oude Zoetermeerse families als De Groot, Vollebregt, Spruit en Groenewegen. Hierna trad het verval in en brokkelden oude grafstenen, sommigen meer dan 100 jaar oud, af.

In 2017 is de begraafplaats gerestaureerd, waarbij het behoud van het monumentale karakter van dit kerkhof werd nagestreefd. Het verzakte kerkhof werd opgehoogd met een meter aarde en zand. Graven werden zorgvuldig geruimd en de overblijfselen ondergebracht in een verzamelgraf met een aparte gedenksteen. Enkele graven mochten in verband met de wettelijke grafrust van 10 jaar niet beroerd worden. Achter op het kerkhof is de afgebroken Verrijzeniskapel uitgebeeld door een levensgroot silhouet in metaal uitgesneden. De oorspronkelijke rij grafmonumenten ervoor, waaronder die voor priesters, bleef grotendeels behouden. Ook zijn negen andere stenen bewaard gebleven die door het Historisch Genootschap Oud Soetermeer zijn uitgekozen om hun bijzondere vorm of verhalen die deze grafmonumenten vertellen. Zij zijn tegen de achterwand van de kerk geplaatst.

15. Oude Kerk

Dorpsstraat 59

Bouwjaar toren: 1642

Architect: D. van Brantwijk

Bouwjaar kerk: 1785

Architect: J. Giudici

Vanaf midden 13e eeuw is er al sprake van een katholieke kerk op deze plaats gewijd aan de heilige Nicolaas. Tijdens de Reformatie in 1574 werd de kerk zwaar beschadigd. In 1783 is het kerkgebouw gesloopt en in de jaren 1785-1787 herbouwd als protestantse kerk. De vloer van het koor, waar de rijkere mensen waren begraven, werd gehandhaafd. De in 1642 grotendeels vernieuwde toren kon ook blijven staan. Tot 1827 werden alle Zoetermeeders en bewoners van Zegwaard in of rondom deze kerk begraven, ongeacht hun geloof. In dat jaar werd ook een begraafplaats aangelegd bij de katholieke Nicolaaskerk.

De kerktoren is het oudste gebouw in Zoetermeer en sinds 1967 samen met de kerk een rijksmonument. De kerk heeft een Lohman-orgel en een carillon in de toren dat onlangs gerestaureerd is en elke eerste zaterdag van de maand wordt bespeeld. Veel kerken hebben dalende inkomsten en hoge onderhouds- en restauratiekosten voor hun gebouw. Om de gebruiksmogelijkheden van de Oude Kerk te verbreden is een klein gebouw toegevoegd aan de Oude Kerk naar ontwerp van Van Hoogevest Architecten. In 2019 is de bouw gestart van dit wijkgebouw, De Herberg genaamd, aan de achterkant tegen de kerk aan, op een deel van de begraafplaats.

In de Oude Kerk worden nog steeds elke zondag om 10.00 uur kerkdiensten gehouden door de protestantse wijkgemeente Oude Kerk. In voor- en najaar zijn er zondag om 18.30 uur ook series muzikale avonddiensten, in de vorm van een Avondmuziek, Evensong of Cantatedienst. Op woensdag worden er om 12.45 uur Lunchpauzeconcerten georganiseerd en het kerkgebouw met het mooie Lohman-orgel, koororgel, vleugel en klavecimbel is een geliefde plek voor concerten, exposities, rouw- en trouwdiensten, en meer. Van de kerktoren is een 3D-opname gemaakt door Ardito. Deze is te bekijken via:www.ardito.nl/omd079

16. Begraafplaats Oude Kerk

Dorpsstraat 59

Jaar van aanleg: 13e eeuw

In 1295 stond de Oude Kerk aan de Dorpsstraat er al en daar hoorde ook een kerkhof bij. Eeuwenlang was dit het enige kerkhof in Zoetermeer, waar alle gezindten werden begraven. Volgens een achttiende-eeuwse tarievenlijst moest er één gulden worden betaald voor een graf op het kerkhof, tien gulden voor in de kerk en twintig gulden voor in het koor van de kerk.

In 1828 beëindigde de rijksoverheid uit hygiënische overwegingen het begraven in de kerk zelf. Tevens werd toen bepaald dat het een algemene begraafplaats moest worden. De Hervormde kerkvoogden protesteerden hier tegen, omdat de Rooms-Katholieken juist een jaar eerder een eigen kerkhof hadden geopend. Dankzij steun van het gemeentebestuur behielden de kerkvoogden hun begraafplaats. Voor de burgerlijke begravenissen van andersdenkenden en vreemdelingen kreeg het gemeentebestuur een strook grond op het kerkhof tot nader goedvinden in gebruik.

In de 18e eeuw mocht de koster de graven na veertien jaar ruimen, later werd dat tien jaar. Vandaar dat er niet veel oude graven liggen. De oudste grafsteen is die van secretaris en notaris Isaac Molenaar, overleden in 1866. Van rond de eeuwwisseling zijn er de graven van de families Scheer, Bos (de burgemeesters) en Gautier. Ook is er het graf van John McCormick naast die van Jacob van Rij, Jan Hoorn en Cees van Eerden. Zij zijn aan het eind van de oorlog in 1945 tijdens vuurgevechten om het leven zijn gekomen. Het kerkhof is na afronding van bijgebouw De Herberg in 2020 heringericht en helemaal opgeknapt.

17. Muziektheatergezelschap Cantiamo

Dorpsstraat 59

Op zaterdag 9 september verzorgt muziektheatergezelschap Cantiamo optredens in de Oude Kerk. Voor tijden zie het programmaoverzicht.

Cantiamo brengt sinds 1996 muziektheater in Zoetermeer en omstreken. Het is een zeer gemêleerd gezelschap: 35 enthousiaste mensen die met passie en heel veel plezier zang, toneel en dans combineren. Bij Cantiamo ligt de nadruk op het operette-repertoire en daarmee is het het enige gezelschap in de regio die deze vorm van muziektheater op de planken brengt.

Bij Cantiamo ligt het accent op operette, maar dat wil niet zeggen dat andere muziekgenres zijn afgezworen. Integendeel: de laatste jaren heeft Cantiamo zich ontwikkeld van een traditioneel operettegezelschap tot een vernieuwend muziektheatergezelschap van deze tijd, maar wel vanuit een klassieke basis. Kenmerkend daarbij is het brede en afwisselende opera- operette- en musicalrepertoire. Het is juist de combinatie van klassieke en lichtere muziek die Cantiamo maakt tot wat het nu is: een koor dat, naast de jaarlijkse operetteproducties, sfeervolle en gevarieerde concerten brengt. Hierbij wisselen solostukken, duetten, ensembles en koorwerken elkaar af. Dit maakt dat de concerten van Cantiamo iedere keer een feest zijn!

In het kader van levend erfgoed doet Cantiamo dit jaar voor het eerst mee aan Open Monumentendag in Zoetermeer. Operette is an sich eigenlijk immaterieel erfgoed. De operette ontstond in het midden van de 19e eeuw in Parijs en Wenen. Jacques Offenbach wordt gezien als de grondlegger van de operette. Hij gebruikte in zijn werk vooral parodie en satire, maar het was Johann Strauss jr. die de belangrijkste Weense operettecomponist werd. Operette is de voorloper van de musicals zoals we die nu kennen: begin 20e eeuw ontstond in Amerika vanuit de operette, vooral vanuit de Berlijnse 'revue-operette' en de Engelse 'musical comedy', de musical.

Op zaterdag 9 september verzorgt muziektheatergezelschap Cantiamo optredens in de Oude Kerk. Voor tijden: zie het programmaoverzicht.

Zie ook www.cantiamo.nl

18. Morgensterkerk

Nassaulaan 1

Bouwjaar: 1964

Architect: W. Wissing

De Morgensterkerk is gebouwd om ruimte te bieden aan de Hervormde kerkgoedgegangers die wegens een grootscheepse restauratie de Oude Kerk een tijd lang niet konden gebruiken. Naast ruimtegebrek was er ook sprake van een forse groei van Zoetermeer na de aanwijzing tot groeikern in 1962. De nieuwe kerk werd in 1964 vlak bij de Oude Kerk gebouwd.

Het rechthoekige gebouw met plat dak bestaat uit een onder- en een bovenbouw en rust op 96 betonnen pijlers. Kerkzaal is verhoogd aangebracht om zo de verbinding met de Oude Kerk te benadrukken. In de korte zijden zijn grote raamvlakken aangebracht. Ook is lichttoetreding mogelijk via verspringende gemetselde coulissen in de hoekpunten, waartussen glazen bouwstenen zijn aangebracht. Het raamvlak aan de kant van het verzorgingstehuis met dezelfde naam bestaat uit betonnen rechthoekige vormen die gevuld zijn met gekleurd glas. In de naar de weg gekeerde lange gevel is een morgenster ingemetseld, eveneens gevuld met gekleurd glas.

19. Adventskerk

Julianalaan 3

Bouwjaar: 1955

Architect: A. van Eck

Deze kerk van de Vrijzinnig Christelijke Geloofsgemeenschap Zoetermeer (VCGZ), een gemeentelijk monument, is in 1955 door de Vereniging van Vrijzinnig Hervormden gebouwd. De VCGZ

is een samenwerkingsverband van Vrijzinnige Protestanten, Remonstranten en Doopsgezinden. De oorsprong van de Remonstranten in Zoetermeer gaat terug tot begin 17e eeuw.

De kerk is ontworpen door de architect A. van Eck in de traditie van de Delftse School. Deze wordt gekenmerkt door een eenvoudige vormgeving en het traditioneel gebruik van baksteen, natuursteen en hoge pannendaken. De kerk heeft een toren met een betonnen lantaarn en een klein klokje. Opvallend is het ronde venster met stermotief aan de voorzijde van het kerkgebouw.

Zie ook: www.vcgz.nl

De Adventskerk kort na de bouw in 1958

20. Muziekvereniging Kunst & Vriendschap

Dorpsstraat 110-116

Op het sfeervolle plein aan de Dorpsstraat, bij de oude muziekschool, speelt de fanfare Kunst en Vriendschap. Dit is een van de oudste culturele verenigingen van Zoetermeer, opgericht in 1897 met een sectie slagwerk, bigband en fanfare.

Bij de oprichting kreeg Kunst en Vriendschap van de toenmalige burgemeester Bos een muziektent cadeau. Deze heeft dienstgedaan tot in de jaren vijftig van de vorige eeuw. Rond 1970 is er een nieuwe tent in gebruik genomen. Omdat deze moest worden gehuurd, is daar uiteindelijk maar kort gebruik van gemaakt.

Op zaterdag 9 september verzorgt muziekvereniging Kunst en Vriendschap optredens in de Dorpsstraat. Voor tijden: zie het programmaoverzicht.

Zie ook: www.muziekverenigingkenv.nl

21. 't Nieuwe Huis

Dorpsstraat 132

Bouwjaar: ca. 1850

Dit gebouw is bij velen bekend als Wasserij De Witte Top. Uit archiefonderzoek blijkt dat het perceel al sinds de Middeleeuwen wordt gebruikt. Eén van de bekende Zoetermeeders die hier gewoond heeft, is Isaac Molenaar (1796-1866), de latere notaris van Zoetermeer. Zijn grafsteen is de oudste grafsteen in Zoetermeer en is op haar plek eind 2015 hersteld. Kenmerkend aan het woonhuis is de tuitgevel met fijne muurankertjes. De rood-groene pui is later toegevoegd.

Sinds 2017 is het Historisch Genootschap gevestigd in de Dorpsstraat 132. Het pand is op maandagavond, woensdagmiddag en zaterdagmiddag open voor het publiek. Op die dagen worden gasten ontvangen met de meest uiteenlopende vragen over genealogie en de historie van Zoetermeer. Ook worden er tentoonstellingen georganiseerd.

Diverse werkgroepen doen onderzoek. De Genealogische werkgroep doet onderzoek naar familiegeschiedenissen en allerlei aspecten van de Zoetermeerse geschiedenis. Om dit onderzoek te kunnen doen is het makkelijk als je oude handschriften kunt lezen. Er wordt dus ook geoeft in het lezen van oude handschriften (paleografie) bij de werkgroep Lastige Letters. De Filmwerkgroep maakt films over historische onderwerpen in Zoetermeer en zet oud filmmateriaal over op nieuwe dragers. De Commissie Historisch Erfgoed zet zich in voor het behoud van het materiële erfgoed van Zoetermeer.

Voor verdere informatie zie www.oudsoetermeer.nl .

Op zaterdag 9 en zondag 10 september kunt u de expositie 'Bedrijvig Zoetermeer' bezoeken.

De tentoonstelling wordt op zaterdag 9 september door wethouder Jan ledema om 13.00 uur geopend

Voor de tijden zie: het programmaoverzicht.

22. Molen De Hoop

Eerste Stationsstraat 37a

Bouwjaar molen: 1897

Sinds de Middeleeuwen staat op deze plaats al een korenmolen. De Eerste Stationsstraat heette dan ook oorspronkelijk de Molenweg. De locatie was zo gekozen dat gebouwen en hoge bomen de windvang niet beperkten. De huidige molen dateert uit 1897 en is gebouwd, nadat de vorige was afgebrand. Het is een ronde stellingmolen, waarvan de kap met de wieken kan worden gedraaid: een bovenkruier. De molen staat hoger dan de omgeving en heeft een stelling, een gaanderij, van waaraf de molenkap kan worden gedraaid, zodat de wieken goed op de wind staan.

Om de molen, een rijksmonument, in stand te houden is veel onderhoud nodig. Zo moeten de houten funderingspalen nat worden gehouden, zodat ze niet gaan rotten. Hiervoor is een speciaal drainagesysteem aangelegd. De molen was sinds 1930 eigendom van graanhandelaar H. Blonk. Deze beëindigde zijn bedrijf in 1978, waarna de molen in verval raakte. In 1986 is de molen gerestaureerd en sindsdien maalt hij weer. De molen en de winkel worden bemand door vrijwilligers, waaronder twee molenaars. Van het meel wordt onder andere Zoetermeers Molenbrood gebakken. Van de opbrengst wordt de molen onderhouden.

Het is belangrijk voor het behoud van de molen dat hij regelmatig draait. Om de nieuwe molenaars van voldoende kennis en vaardigheden te voorzien zijn er molenaarsopleidingen. Molen De Hoop heeft twee gediplomeerde molenaars en enkele molenaars in opleiding. Zij doen het maalwerk, maar ook klein onderhoud, signaleren gebreken en doen rondleidingen.

Zie ook: www.molendehoopzoetermeer.nl en www.vrijwilligemolenaars.nl

Er is een 3D-opname van de molen gemaakt door Ardito. Deze is te bekijken via: www.ardito.nl/omd079.

23. Pelgrimskerk

Eerste Stationsstraat 86

Bouwjaar: 1932

Architect: B.W. Plooi

De Pelgrimskerk is dit jaar niet te bezichtigen.

De Gereformeerde Kerk in Zegwaart had sinds 1867 een kerkgebouw en pastorie in de Dorpsstraat. Toen deze kerk te klein werd, zijn in 1932 de Pelgrimskerk en de pastorie aan de Eerste Stationsstraat gebouwd. Beide zijn sinds 1991 een gemeentelijk monument. De kerk wordt in Zoetermeer ook wel de Boterkerk genoemd, omdat veel vroegere gemeenteleden boterhandelaren waren en de kerk grotendeels is gefinancierd met in de boterhandel verdiend geld.

Het is een ontwerp van de architect B.W. Plooi in een zakelijk expressivistische stijl die doet denken aan de stijl van de Amsterdamse School. Kenmerkend zijn de grote elkaar kruisende daken en de paraboolvormige torenspits. Behalve een fietsenstalling werd ook een paardenstal bij de kerk gebouwd, omdat gemeenteleden nog met paard en wagen naar de kerk kwamen. Beide zijn inmiddels verdwenen. Binnen overspant een fraai houten kruisgewelf de ruimte. De kerk heeft een sfeervolle lichtinval door hoge glas-in-loodramen. De banken zijn nog in de originele staat: blank gelakt met zwarte contrasterende zittingen, leuning en biezen.

Omdat de Pelgrimskerk niet te bezichtigen is, is er een 3D-opname van de kerk gemaakt door Ardito. Deze is te bekijken via www.ardito.nl/omd079.

24. Begraafplaats Binnenweg

Binnenweg 2

Jaar van aanleg 1950-1956

Ontwerper: J.T.P. Bijhouwer & J.H.R. van Koolwijk

Begraafplaats Binnenweg is sinds 1956 in gebruik en heeft een oppervlakte van ongeveer 2 hectare. Hier liggen veel oud-Zoetermeeders. De begraafplaats is ontworpen door J.T.P Bijhouwer en J.H.R. van Koolwijk die ook het Wilhelminapark ontwierpen. Diverse ontwerpen voor een aula hebben niet geresulteerd in de bouw ervan, maar in een bescheiden toegangsgebouw.

Dat deze begraafplaats er voor alle Zoetermeeders is, is te merken. Er zijn verschillende soorten graven, zowel eigen als algemene graven. Veel grafstenen getuigen van vanouds in Zoetermeer bekende namen. Op de begraafplaats heerst de sobere rust die zo kenmerkend is voor de periode, waarin de begraafplaats in gebruik werd genomen en voor de levensaard van hen die er begraven liggen. Hier vindt u ook graven die in het verleden voor onbepaalde tijd zijn uitgegeven. Dit is nu niet meer mogelijk. Ook zijn er algemene kindergraven, waarvan het gebruiksrecht kan worden verlengd.

Met de groei van Zoetermeer in de jaren '70 groeide bij geboren en nieuwe Zoetermeeders ook de behoefte aan ruimte om hun doden te begraven. De begraafplaats aan de Binnenweg werd toen te klein. Uitbreidingsplannen waren er wel, maar zijn nooit gerealiseerd. De Zoetermeeders lieten hun protesten duidelijk horen, toen de gemeenteraad in 1977 de begraafplaats wilde uitbreiden. De plannen stierven dan ook een vroege dood. Het uiteindelijke resultaat was de aanleg van de begraafplaats aan de Hoflaan.

25. Erasmus College

Van Doornenplantsoen 31

Bouwjaar 1972-1976

Architect: J. Van den Broek en J. Bakema

Bij een nieuwe stad horen ook nieuwe scholen. Daarom werd aan de noordkant van de wijk Palenstein een zone voor middelbare scholen gepland. In de jaren '70 van de vorige eeuw verzezen hier vier scholen: een lagere technische school, een landbouwhuishoudschool, een mavo en een school voor Havo en VWO, het Erasmus College. Het schoolgebouw voor het Erasmus College werd in de jaren 1972-1975 ontworpen door het beroemde architectenbureau Van den Broek en Bakema uit Rotterdam en in 1976 gebouwd. Bij het ontwerp is uitgegaan van een paviljoenachtige opzet met drie hoofdvolumes voor de aula, de gymzalen en de leslokalen. De gebouwdelen worden op de eerste verdieping met elkaar verbonden door middel van luchtbruggen.

Van den Broek en Bakema zijn bekend van hun ontwerpen van de Lijnbaan in Rotterdam en de Aula van de Technische Universiteit in Delft. Zij ontwierpen vanuit de modernistische traditie: verschillende functies worden ondergebracht in een eigen volume. Dit sloot ook aan op de principes van het Daltononderwijs. In de vormgeving wordt afgeweken van de strakke geometrie die het modernisme kenmerkt. Ronde vormen hebben hun intrede gemaakt in de afgeronde hoeken van de bouwdelen, de ronde traphuizen en de rechthoekige bovenlichten van de eerste verdieping met afgeronde hoeken.

Het Erasmus College is meerdere keren verbouwd. De drie oorspronkelijk vrijstaande volumes worden nu op de begane grond verbonden door nieuwbouw. Er zijn o.a. een atrium, een kantine, een theaterzaal en extra lokalen toegevoegd. De oorspronkelijke indeling van de school is verdwenen, maar de hoofdopzet en de vormgeving van Van den Broek en Bakema zijn nog wel duidelijk herkenbaar.

26. Hof van Seghwaert

Gaardedreef 169/Zegwaartseweg bij 60
Jaar van aanleg: 1954/2014

Het land aan weerszijden van de Zegwaartseweg was vroeger grotendeels eigendom van landheren en -vrouwen, vermogende lieden die hun kapitaal in grond hadden belegd. De meeste boe-

ren pachtten de grond, zoals bijvoorbeeld Jaap Dogterom. Als weeskind kwam hij in huis bij zijn tante en oom Van den Hoek aan de Zegwaartseweg 31 (Het Wapen van Zoetermeer). Zijn neef Jan van den Hoek overleed jong en zo kon Jaap met zijn vrouw Maria Bos de boerderij overnemen. Bij het bedrijf hoorde ook land in de Palensteinse polder en twee zoons van Jaap begonnen daar een bedrijf. Jan Dogterom een tuinderij aan Zegwaartseweg 60a en Niek Dogterom in 1954 een boomgaard aan Zegwaartseweg 60b. Niek Dogterom liet daar in 1956 een huis bouwen met koelcellen en een sorteerruimte voor het fruit. Zijn boomgaard strekte zich uit van de Zegwaartseweg tot de Dwarstocht (het huidige Tochtpad). Door de aanleg van de wijk Seghwaert vanaf 1970 verdween 2/3 van de perenboomgaard.

Het laatste stuk boomgaard was tot 2010 verpacht aan een fruitteler. Daarna is de boomgaard verwaarloosd tot buurtbewoners in 2014 de stichting Hof van Seghwaert oprichtten om er een wijktuin van te maken. In september 2015 konden de eerste peren weer worden geoogst. Sindsdien zijn een wijngaard, moestuin, stiltetuin en kindernatuurtuin aangelegd. Het Conferencehuis dient als winkel, werk- en vergaderplaats. Op 13 juli 2019 is er een brug in gebruik genomen, zodat de hof nu ook vanaf de Zegwaartseweg bereikbaar is. "Je leven lang leren" is een belangrijke pijler van de Hof van Seghwaert. Iedereen kan iets, samen kan je alles!

Zie ook www.hofvanseghwaert.nl

27. Voormalig rouwcentrum Monuta

Van Aalstlaan 24

Bouwjaar: 1976

Architect: N. van der Stelt

Een rouwcentrum was in de jaren '70 van de vorige eeuw een nieuw type gebouw. Door de toenemende ontkerkelijking ontstond de behoefte aan een neutrale ruimte om afscheid te nemen van een overledene in plaats van een kerkelijk gebouw. Een rouwcentrum ontwerpen was geen gemakkelijke opgave, want er waren zowel publieke, collectieve ruimten als intieme ruimten nodig en daarnaast ook technische faciliteiten.

Hoewel aanvankelijk gedacht was dat de jonge stad Zoetermeer een heel laag sterftecijfer zou hebben, werd door het gemeentebestuur ondanks de toekomstige opbaarcapaciteit van het ziekenhuis en de bejaardentehuizen, toch een behoefte aan opbaarruimten onderkend. Van drie in 1976, vier in 1980, naar uiteindelijk zes opbaarkamers met uitbreiding voor nog eens zes: een gemiddelde van drie opbaarkamers per wijk. De gemeente vroeg vervolgens stichting Monuta het rouwcentrum op te richten. Afgesproken werd dat Monuta de enige in de branche in de gemeente zou worden en blijven, maar dat het rouwcentrum wel aan anderen ter gebruik zou worden gesteld.

De Amersfoortse architect Nic van der Stelt kreeg de opdracht het Zoetermeerse rouwcentrum te ontwerpen. Van der Stelt werd beïnvloed door de zogenaamde kleinschaligheidsbeweging die zich afkeerde van de megalomane architectuur en stedenbouw van de jaren '50 en '60, waarvan de naastgelegen wijk Palenstein een voorbeeld was. Hij ontwierp een structuralistisch, paviljoenachtig laag gebouw dat werd opgetrokken in ambachtelijke baksteen. De stijl verwijst naar de Scandinavische baksteenarchitectuur uit de jaren '50-70 en is beïnvloed door de antroposofie. Van der Stelt bouwde meer dan 15 rouwcentra, o.a. in Bussum, Soest en Bunschoten.

Het gebouw aan de Van Aalstlaan heeft tot 2016 als rouwcentrum gefunctioneerd.

28. Pelgrimshoeve

(voormalige Aspa-meubeltoonzaal)

Wattstraat 21

Bouwjaar: 1981

Architect: Architectenbureau Haak

Het voormalige kantoor annex showroom van kantoormeubelenfabrikant Aspa, gelegen in het hart van bedrijventerrein Zoeterhage, is een opmerkelijk architectonisch hoogstandje van architect Lex Haak uit Delft. Het pand, gebouwd in 1981, vertoont kenmerken van de nieuwe zakelijkheid, een stroming die in die tijd al lang verleden tijd was. Met zijn geometrisch ontwerp en ruimtelijk concept vormt het een opvallende verschijning op het bedrijventerrein.

De voormalige Aspa-meubeltoonzaal bevindt zich op de hoek van de Wattstraat, een onderdeel van de ringweg van Zoeterhage, en de Newtonstraat. Als showroom profiteerde het pand van zijn prominente ligging op deze hoek. Zowel qua architectuur, materiaalgebruik, als esthetische kwaliteit onderscheidt het zich positief van de andere gebouwen op de bedrijventerreinen.

Van een afstand roept het gebouw associaties op met de vooroorlogse Nieuwe Zakelijkheid, met zijn strikte rechte hoeken, uitstekende vloervelden en glazen puien van vloer tot plafond. Echter, bij nadere inspectie blijkt het gebouw een zekere zwaarte te bezitten die niet bij de vooroorlogse architectuur toegepast werd.

Het tweelaagse gebouw is in de basis een rechthoekige glazen doos geflankeerd door twee horizontale betonnen schijven die ver naar buiten steken. Het geheel rust op ronde betonkolommen (binnen de gevel), waardoor een flexibele indeling mogelijk is. De gevel wordt in eerste instantie gekenmerkt door de zware horizontale lijnen van de betonnen cassettevloeren met gesloten balustrades. De tweede laag bestaat voornamelijk uit verticale aluminium- of stalen puien. Op de begane grond is de gevel minder transparant dan op de bovenverdieping met lage gemetselde plinten en incidentele muurdammen. Het gevelbeeld wordt verlevendigd door smalle horizontale en verticale lijnen van ronde stalen handrails en regenpijpen. In het midden van het gebouw bevindt zich een grote vide met lift en trap. In het gehele pand is de onderzijde van de cassettevloer te zien. De brandtrap aan de voorzijde is later toegevoegd.

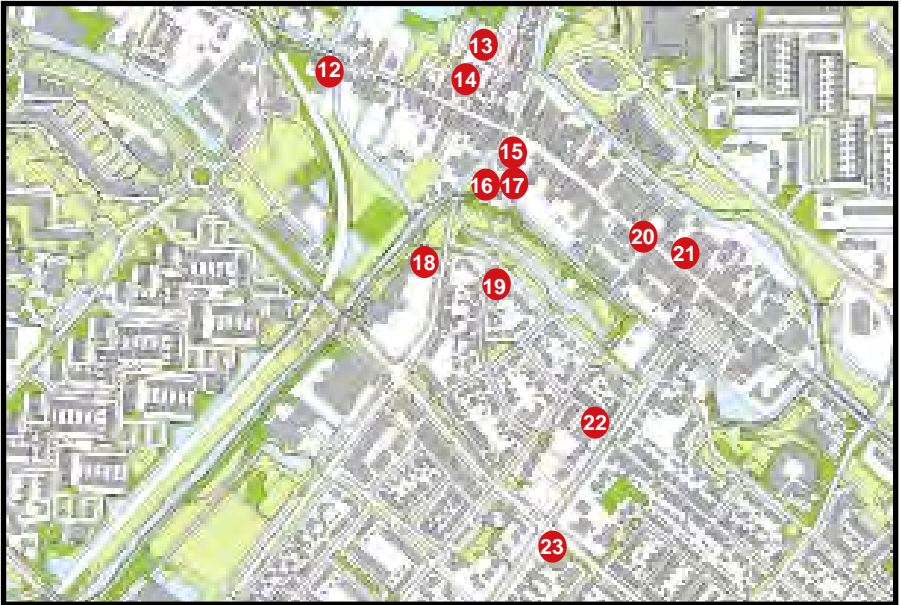
In het pand bevindt zich nu de tweedehandsmarkt Pelgrimshoeve.

Zie ook: www.pelgrimshoeve.nl

Monumenten op de kaart

1. Begraafplaats Hoflaan, Buytenparklaan 1
2. Tuinvereniging Hoeve Meerzicht, Voorweg 117
3. Gymworld, Amerikaweg 135
4. Gymnastiekvereniging Pro Patria, Amerikaweg 135
5. Boerderij Rozenburg, Voorweg 112
6. Speelboerderij Het Buitenbeest, Voorweg 93
7. Zoete Aarde, Broekwegzijde 195
8. Vredekerk, Zwaardslootseweg 44
9. Daktuin Stadhuis Forum, Stadhuisplein 1
10. Stadsmaquette, Boerhaavelaan 11 (IBM-gebouw)
11. Watertoren De Tien Gemeenten, Derde Stationsstraat 369
12. Kunstgarage Franx, Vlamingstraat 1 - 3
13. Nicolaaskerk, Dorpsstraat 24
14. Begraafplaats Nicolaaskerk, Dorpsstraat 24
15. Oude kerk, Dorpsstraat 59
16. Begraafplaats Oude kerk, Dorpsstraat 59
17. Muziektheatergezelschap Cantiamo, Dorpsstraat 59
18. Morgensterkerk, Nassaulaan 1
19. Adventskerk, Julianalaan 3
20. Kunst & Vriendschap, Dorpsstraat 110 - 116

21. 't Nieuwe Huis, Dorpsstraat 132
22. Molen De Hoop, Eerste Stationsstraat 37a
23. Pelgrimskerk, Eerste Stationsstraat 86
24. Begraafplaats Binnenweg, Binnenweg 2
25. Erasmus College, Van Doornenplantsoen 31
26. Hof van Seghwaert, Gaardedreef 169 / Zegwaartseweg bij 60
27. Voormalig Monuta rouwcentrum, Van Aalstlaan 24
28. Pelgrimshoeve (voormalig Aspa meubeltoonzaal), Wattstraat 21

Fietsroute Open Monumentendag 2023

Lengte: ongeveer 15 km Start- en eindpunt: Dorpsstraat 132

1. U start (lopende) vanuit 't Nieuwe Huis (1) aan de Dorpsstraat 132 rechtsaf richting de verkeerslichten.
2. Vóór de verkeerslichten ligt aan de linkerkant de Oude Kerk (2). Hier bevindt zich het eerste kerkhof van Zoetermeer. Links vóór de kerk zijn de oorlogsgraven van enkele Zoetermeerse gevallen en van John McCormick.
3. Het kruispunt oversteken richting de Nicolaaskerk (3). Hier bezichtigen we schuin achter de kerk het volgende kerkhof. Het Rooms-Katholieke kerkhof is bereikbaar via het Nicolaasplein.
4. Terug naar de Dorpsstraat en doorrijden naar de Vlamingstraat.
5. Over de brug (links is Franx) (4) rechtdoor, onder de RandstadRail (tot 2006 was dit de Zoetermeerlijn met de Sprinters) door en bij het einde van het fietspad rechtsaf naar de Vlamingstraat. Hier komt langs rijksmonument Akkerlust (Vlamingstraat 49). (5) en verder op aan de rechterkant boerderij Rozenburg (Voorweg 112, voormalige bouwspeelplaats) (6).
6. Op de Vlamingstraat bij de verkeerslichten rechtdoor naar de Voorweg. Langs de kinderboerderij Het Buitenbeest (7) en de voormalige sporthal Olympus (8) doorrijden tot de Meerzichtlaan.
7. Hier rechtsaf de Meerzichtlaan volgen, langs voormalige discotheek Locomotion (8) links en Gymworld (9) rechts. Gymworld is in 2020 geopend. Hier sporten de leden van gymnastiekvereniging Pro Patria en de Christelijke Gymnastiek Vereniging Zoetermeer. Ook de Gymworld Freerun Academy heeft er haar honk.
8. Onder de Amerikaweg doorrijden en linksaf slaan. Bij de rotonde rechtsaf naar de Buytenparklaan Hier bevindt zich de begraafplaats Hoflaan (10).
9. Weer terug naar de Buytenparklaan (= linksaf) en dan bij de rotonde rechtsaf; weer op de Amerikaweg.
10. Net vóór het complex van Intratuin staat aan het fietspad aan de linkerzijde een informatiebord (11) van het HGOS over een schuilkerk die hier heeft gestaan.
11. Na Intratuin linksaf, de Buytenparklaan op het fietspad verder rijden, Voorweg oversteken.
12. Borden Westerpark volgen en via het fietspad, onder de Leidschendamseweg door rechtsaf de Heuvelweg oprijden (blijf op het fietspad). De bowling en de speeltuin dus aan de linkerhand houden.
13. Bunkerpad volgen en vóór de 2e brug rechtsaf richting de Natuurtuin en sportvelden.
14. Bij de splitsing (schapenweide) richting sportaccommodaties rijden (Natuurpad).
15. Einde van de weg linksaf en eerste fietspad links nemen (Sportpad).
16. Het hoofdpad blijven volgen en rechtdoor over het bruggetje het park uit (links is een hondenstrand) naar de Bisschopsberg.
17. Na de bocht rechtsaf naar de Westergo. Let op de bijzondere koepeltjeswoningen.
18. 3e straat rechtsaf Gaasterland, direct linksaf het fietspad op; 2e pad linksaf (Waterpad).

19. Bij de kruising van fietspaden rechtdoor rijden, na de tunnel onder RandstadRail door en direct rechtsaf, einde van het fietspad rechtsaf (Bredewater, die overgaat in de Boerhaavelaan). Hier staan drie bijzondere bouwwerken in de buurt: Boerhaavelaan 11 (12), Entree: hier kan de maquette van Zoetermeer bezocht worden; de Nelson Mandelabrug (13); het complex Kinderen van Versteegplein (14). Direct na hotel Golden Tulip rechtsaf (Kinderen van Versteegplein). Met de weg mee een bocht naar links en dan rechts het fietspad op (Ruwaardpad).
20. Rechtdoor blijven rijden langs Prinses Arianepark, via de Stadhoudersring het fietspad (Regentessestraat) volgen tot aan de Juliana van Stolberglaan.
21. De Juliana van Stolberglaan oversteken en direct rechtsaf over de RandstadRail en langs zwembad De Driesprong.
22. Rechtdoor blijven rijden. De Juliana van Stolberglaan gaat over in de Dr. J.W. Paltelaan.
23. Doorrijden tot einde van Dr. J.W. Paltelaan en linksaf naar de Eerste Stationsstraat. Hier op de hoek ligt Nutricia. Ook hier weer enkele bijzondere bouwwerken: Eerste Stationsstraat 184, hier stond vroeger het Zoetermeerse koffiehuis stationsrestaurant (15); rechts ligt Station Zoetermeer Oost (16), het eerste station van Zoetermeer; Nutricia (17); aan de linkerkant van de weg liggen de woningen die Nutricia liet bouwen voor haar medewerkers en hun gezinnen.
24. Doorrijden tot het verkeerslicht en rechtsaf naar de Karel Doormanlaan. Op de hoek bij het verkeerslicht ligt de voormalige Pelgrimskerk (18). Deze kerk is mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van de 'boterboeren' van Zoetermeer. Aan de Karel Doormanlaan bij het Piet Heinplein ligt het kerkgebouw Het Kompas (19).
25. Bij het einde van de weg linksaf naar de Rokkeveenseweg.
26. Net voorbij het Shelltankstation rechtsaf naar begraafplaats Binnenweg (20).
27. Vanaf de begraafplaats Binnenweg gaan we rechtsaf en vervolgen de Binnenweg.
28. Vervolgens bij de verkeerslichten linksaf Bleiswijkseweg. LET OP: DRUKKE KRUISING!
29. Steeds rechtdoor via Den Hoorn (vroeger De Horre genoemd) en Schinkelweg naar de Dorpsstraat.
30. Net voordat het voetgangersgebied van de Dorpsstraat begint linksaf naar de Pilatusdam (weg volgen).
31. Linksaf naar de Eerste Stationsstraat (rechtdoor ligt molen De Hoop) (21).
32. Rechtsaf naar de Julianalaan. Rechts ligt het Wilhelminapark (22) met een monument 1940-1945 en de Anne Frankboom. Aan de linkerkant ligt de Adventskerk (23), Julianalaan 3, een kerkgebouw waarin meerdere gezindten onderdak hebben gevonden.
33. Rechtsaf de Delftsewallen op tot aan de Oude Kerk (2). Aan de linkerkant ligt de Morgensterkerk, Nassaulaan 1.
34. Om weer bij ons vertrekpunt uit te komen gaat u rechtsaf (voetgangersgebied) de Dorpsstraat in en komt u weer bij 't Nieuwe Huis (1).

OMD Fietsroute HGOS (15 km)

Historische plekken gemarkeerd

Op initiatief van de gemeenteraad is in 2009 besloten om, in samenwerking met het Historisch Genootschap, belangrijke historische plekken onder de aandacht te brengen door middel van een historisch informatiebord. Deze traditie heeft tot op heden de volgende informatieborden opgeleverd. Op de plattegrond zijn deze locaties aangegeven.

Zoetermeerlijn

Op het zuidelijke perron bij Centrum West is de geschiedenis van de spoorlijn uit 1977 te vinden.

Daliegaten

In de omgeving van het Woonhart zijn vroeger grote kleiwinningsputten voor kalk gevonden. Deze zijn later gevuld met huisafval. Het bord staat langs het fietspad van de Europaweg tegenover de winkels.

Ambachtsheerlijkheid

Ter hoogte van de Grote Dobbe, vlakbij Vlamingstraat 4 langs het fietspad wordt uitgelegd wat de Ambachtsheerlijkheid te Zoetermeer is en welke voorrechten erbij horen.

Zegwaard / Soetermeer 1935

Het verhaal wordt verteld over het samengaan van het tweelingdorp Zoetermeer-Zegwaard. De grens van het tweelingdorp liep ter hoogte van de Oude Kerk. Het bord 80 jaar samen markeert deze geschiedenis. Er staan twee borden ter hoogte van Dorpsstraat 10 en 99.

Spanten van het oude station

Op het Nicolaasplein zijn spanten geplaatst van de vroegere stationsoverkapping. De geschiedenis hiervan wordt weergegeven op het bord.

Remonstrantse Kerk

Bij Dorpsstraat 86 stond vanaf 1635 de Remonstrantse kerk.

Huis te Palenstein

Ter hoogte van dorpsstraat 110 stond de veertiende-eeuwse woning van ridder Willem van Egmond.

Pilatusdam

Op de hoek van de Pilatusdam richting de Eerste Stationsstraat staat het bord over de Pilatusdam en haar bewoners en gebruikers.

Het Erasmus College van Van den Broek en Bakema

Bij het Erasmus College staat een bord over het ontwerp van het schoolgebouw in de groeikern Zoetermeer door architectenbureau Van den Broek en Bakema. Het bord is te vinden bij de ingang net voor het hek.

Kruispunt van Waterwegen

Het bord staat aan de Slootweg, vlakbij het gemaal Palenstein. Deze locatie markeert vier voormalige gemeenten en vier polders die hier samenkwamen.

De Landscheiding

Het bord hangt aan het aan het hek van de stadsboerderij de Weidemoen in Oosterheem, Burgemeester Middelberglaan 2. De landscheiding is een stelsel van aaneensluitende dijken begonnen in de twaalfde eeuw.

Hof van Seghwaert en de Zegwaartseweg

Bij de perenboomgaard staat een bord over de geschiedenis van de boomgaard en dit stukje Zegwaartseweg. Het bord staat bij de ingang aan de zijkant van de boomgaard.

Ontginningen

Op de hoek van de Zegwaartseweg en het Kangoeroepad is het verhaal te lezen over het graven van sloten, turf steken en landbouw.

Koepelwoningen

De Koepelwoningen in Meerzicht liggen aan meerdere straten waaronder Westergo. De woningen zijn ontworpen in 1969 door Benno Stegeman. De wijk heeft een opvallende bouwstijl en stedenbouwkundig plan. Het is een beschermd stadsgezicht.

Schuilkerk

Vlak bij de locatie van dit bord langs de Amerikaweg bij Intratuin lag een schuilkerk. Hier wordt het verhaal verteld van de Andersgelovigen na 1574.

Meerpolder

Het verhaal over het meer, de bewoners en de droogmakerij is te vinden op de hoek van de Middelweg (N206) en de meerpolder langs het fietspad.

Broekweg en boomgaard

In de Wijktuin in beheer van de Stichting Zoete Aarde staat een bord over de geschiedenis van de weg en de boomgaard.

Voorweg over een Wijk en Wassteigers

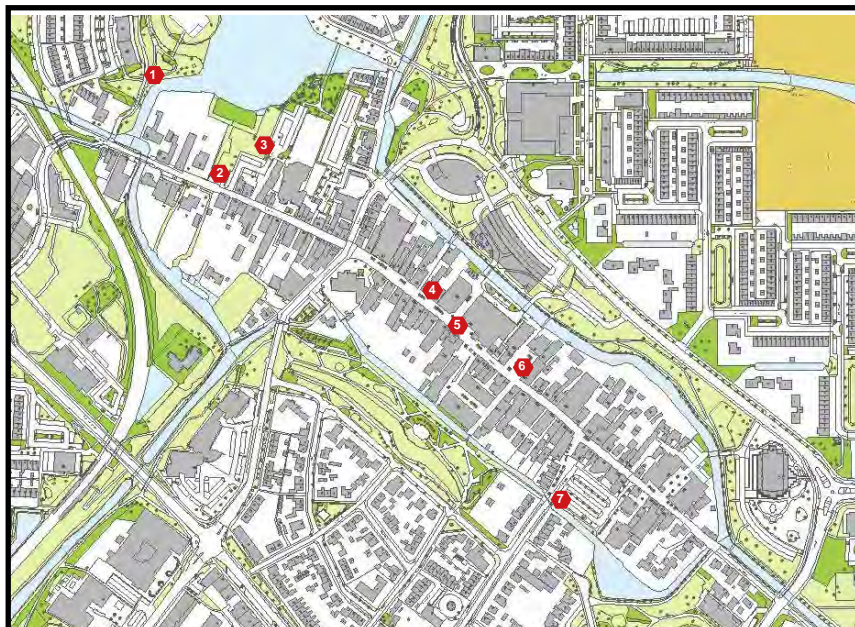
Het bord staat ter hoogte van Voorweg 180 aan de overkant bij de ingang van Hoeve Meerzicht naast de tuinen. Het verhaal gaat over de functie van de wetering als transport route en het gebruik van de wetering als wasplaats.

Woondekken Buytenwegh

De woondekken in Buytenwegh zijn ontworpen door de Groningse architect Jan Sterenberg en zijn een voorbeeld van experimentele woningbouw uit de jaren zeventig. Het bord staat aan de Muzieklaan ter hoogte van de Fletcher Hendersonrode.

Eerste paal Palenstein

De eerste paal voor Palenstein werd door minister Bogaers van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid op 22 maart 1966 geslagen in de De la Gardestraat. De woningen hier zijn deel van een complex van 348 eengezinswoningen in de woningwetsector, ontworpen door de architecten L.J. Cusell, J. Cusell, A.H. Willems en W.H. Verschoor. Het bord staat in De La Gardestraat.

Op de plattegrond zijn deze locaties aangegeven.

- 1** Ambachtsheerlijkheid
- 2** Dorpsstraat (1)
- 3** Stalen spanten uit 1907
- 4** Remonstrantse kerk
- 5** Dorpsstraat (2)
- 6** Huis te Palenstein
- 7** Pilatusdam

Op de plattegrond zijn deze locaties aangegeven.

- 1** Knooppunt van vaarwegen
- 2** De Landscheiding
- 3** Zoetermeerse Meerpolder
- 4** Broekweg
- 5** Dekkenplan Buytenwegh
- 6** Daliegaten
- 7** Hof van Seghwaert
- 8** Ontginningen
- 9** Zoetermeerlijn
- 10** Voorweg Wijk en Wassteigers
- 11** Schuilkerk
- 12** Koepeltjeswoningen
- 13** Eerste paal Palenstein

wordt gesponsord door:

energie in beeld
ardito

Ardito is sponsor van de digitale scans van onze monumenten. Op dit moment zijn Molen De Hoop, de toren van de Oude Kerk en de Pelgrimskerk gescand in 3D. www.ardito.nl/omd079

Vereniging Dorpsstraat Vastgoed BIZ

is sponsor van het optreden van Kunst & Vriendschap. De optredens vinden plaats om 13.00 en 14.00 uur. Locatie zie flyer met het programmaoverzicht.

Wat een grote ontdekking!

Dit is de plek.

Zoetermeer heeft voor velen nog onontdekte verrassingen. Of je nu toe bent aan ontspanning of inspanning: Zoetermeer is de plek.

Velen kennen Zoetermeer als jonge stad, maar wist je dat de stad een rijke historie heeft? Zoetermeer heeft onder andere meer dan 110 monumenten. Je kunt de Zoetermeerse overgang van dorp tot stad goed zien in het stadscentrum. Hier loop je van de historische Dorpsstraat via het rustgevende Dobbepark direct het bruisende, nieuwe Stadshart in. Ontdek het zelf! Op www.zoetermeerisdeplek.nl vind je meerdere wandelroutes rondom het centrum. Leer meer over de architectuur en kunstwerken, of bekijk het grote aanbod winkels en horeca in het centrum.

Even eropuit?

Dit is de plek.

Ontdek de vele winkels, bezoek de lokale horeca of leef je uit op het gebied van sport. Er is een verrassend veelzijdig aanbod van cultuur, muziek en evenementen. En wist je dat bijna geen stad in Nederland zoveel mogelijkheden heeft om te ontspannen in het groen als Zoetermeer? Je vindt het gehele vrijetijdsaanbod van Zoetermeer op www.zoetermeerisdeplek.nl

www.zoetermeerisdeplek.nl
Volg @zoetermeerisdeplek
#Zoetermeerisdeplek

ZOETERMEER
IS DE PLEK.

Bij het samenstellen is de grootst mogelijke zorgvuldigheid nagestreefd. Toch kan de informatie in deze uitgave niet juist of onvolledig zijn. De gemeente Zoetermeer is hiervoor niet aansprakelijk. Als u van mening bent dat er beeldmateriaal is gebruikt waarover u het beeldrecht heeft, en niet vermeld is in het boekje, neem dan contact op met de gemeente Zoetermeer.

Zoetermeer, 1 augustus 2023

